

DIAK

Pirjo Pasanen

Satu Virta

Sosionomi

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyö, 2025

Opi leikkien, leiki oppien

**Pitkäkestoisen leikin tukeminen varhaiskasvatuksessa
oppimisympäristöä kehittämällä**

TIIVISTELMÄ

Pirjo Pasanen & Satu Virta

Opi leikkien, leiki oppien. Pitkäkestoisen leikin tukeminen varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöä kehittämällä

39 sivua ja 5 liitettä

Kevätlukukausi 2025

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosionomi

Varhaiskasvatuksen sosionomi

Tämän kehittämispainotteisen opinnäytetyön tavoitteena oli tukea varhaiskasvatuskäisten lasten pitkäkestoista leikkiä. Tarkoituksena oli muokata ja rikastaa varhaiskasvatusyksikön oppimisympäristöä niin että se mahdollistaisi pitkäkestoisen leikin syntymisen ja tukisi lasten sitoutumista leikkiin. Lisäksi tarkoituksena oli nostaa esiin leikin tärkeyttä ja merkitystä lapsen kehitykselle. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi päiväkodin yhdessä ryhmätilassa olevasta pienestä huoneesta, lasten toiveet huomioiden, pehmoeläinklinikka. Leikkiympäristö suunniteltiin ja toteutettiin 3–5-vuotiaiden lasten käyttöön. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina oli Pirkanmaalla sijaitseva yksityinen päiväkot.

Kehittämistyötä tukemaan tehtiin kysely varhaiskasvatusyksikön työntekijöille. Kyselyä hyödynnettiin oppimisympäristön kehittämisessä sekä leikin vähenemiseen vaikuttavien syiden pohittamisessa. Oppimisympäristön kehittämistä varten havainnoitiin ja haastateltiin varhaiskasvatusyksikön lapsia, jotta saatiin selville heidän mielenkiinnon kohteensa ja toiveensa.

Fyysistä oppimisympäristöä rikastamalla on mahdollista tukea leikin pitkäkestoisuutta. Lapset kiinnittyvät leikkiin paremmin, kun leikkiympäristössä on mielikuvitusta tukevia ja ideoita antavia, leikkiin soveltuvia välineitä. Kun leikkiin tuo oikeita työvälineitä, lapsilla on mahdollisuus asettua aikuisen maailmaan ja oppia tulevaisuuden taitoja sekä käsitellä erilaisia tunteita turvallisella tavalla.

Asiasanat: leikkipedagogiikka, oppimisympäristö, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Pirjo Pasanen & Satu Virta

Learn by playing, play by learning. Supporting long-lasting play in Early Childhood Education and Care by developing the learning environment

39 pages, 5 appendices

Spring 2025

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor of Social Services

The aim of this development-oriented thesis was to support children's long-lasting play by building and enriching learning environments. The cooperation partner was a private day care center in Pirkanmaa, Finland. Changes were made in one playroom according to children's opinions and interests. Based on these, a plush toy clinic was built.

To support this development, a poll was made for the early childhood education center personnel. The data from the poll was utilized when learning environments were built and the reasons behind decreased playing was considered. Children in early childhood education center were observed and interviewed so their interests and wishes could be taken into account when learning environments were built.

It is possible to support long-lasting play by enriching the physical learning environment. Children will be playing for longer when there is equipment that supports imagination in the learning environment. When the right tools are brought into play, children can settle into the adult world and learn future skills and deal with different emotions in a safe way.

Keywords: play-based pedagogy, learning environment, early childhood education and care

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 LEIKKI, LEIKIN HISTORIA JA LEIKIN KEHITTYMINEN	5
2.1 Leikin määritelmä.....	5
2.2 Leikin historia Suomessa	8
2.3 Varhaiskasvatuskäisen lapsen leikki eri ikävaiheissa	9
2.4 Leikin merkitys lapsen kehitykselle	12
3 VARHAISKASVATUKSEN OPPIMIS- JA LEIKKIYMPÄRISTÖT	14
3.1 Leikki- ja leikkialuepedagogiikka varhaiskasvatuksessa	14
3.2 Oppimis- ja leikkiympäristöjen merkitys varhaiskasvatuksessa	16
3.3 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksen leikkiympäristöjen kehittämisessä	18
4 MIKSI LEIKKI ON VÄHENTYNYT?	21
4.1 Syitä leikin vähenemiseen.....	21
4.2 Mielikuvitusleikin väheneminen	22
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE, TAUSTA JA YHTEISTYÖKUMPPANI.....	23
5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	23
5.2 Opinnäytetyön lähtökohtia.....	23
5.3 Yhteistyökumppanin esittely.....	24
6 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMISEN PROSESSIN KUVAUS ...	25
6.1 Kysely tutkimusmenetelmänä	25
6.2 Lasten haastattelu ja havainnointi kehittämisen tukena	26
6.3 Kehittämistoiminnan eteneminen	28
6.4 Oppimisympäristön kehittäminen	32
6.5 Arviointi	33
7 EETTISYYTEEN JA LUOTETTAVUUTEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET .	34
8 POHDINTA	35

LÄHTEET.....	39
LIITE 1. KYSELYLOMAKE VARHAISKASVATUSYKSIKÖN KASVATTAJILLE	43
LIITE 2. HAASTATTELUKYSYMYKSET LAPSILLE LEIKISTÄ	45
LIITE 3 KUVIA VALMIISTA LEIKKIYMPÄRISTÖSTÄ.....	46

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksen keskeinen toimintatapa on leikki. Lapsi oppii leikkiessään monia asioita, ja leikki edistää myös lapsen kehitystä ja hyvinvointia. Leikki on lapselle luontainen tapa elää ja hahmottaa maailmaa. Lapsi ei leikkiessään ajattele, että hän oppii asioita, vaan kaikki kokemukset ja tuntemukset virittävät lasta leikin maailmaan. Leikin merkitys lapselle itselleen on ilon ja hyvinolon tunteen saavuttaminen. Varhaiskasvatuksessa henkilöstön tehtävä on ohjata leikkiä ja huolehtia, että jokainen lapsi voi olla osallisena leikissä omien taitojensa ja mahdollisuuksiensa mukaan. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ohjata leikkiä niin, että sillä on mahdollisuus kehittyä ja edetä. Henkilöstön tehtävänä on myös havainnoida ja dokumentoida lapsen leikkiä, jotta leikkiä voi paremmin ohjata ja tukea lasten mielenkiinnon kohteiden mukaiseksi. Jotta leikki voi kehittyä pitkäkestoiseksi, tarvitaan rauhaa, aikaa, tilaa sekä leikkimateriaaleja. Oppimisympäristön tulee myös olla joustava ja muokkautua leikin mukana. (Opetushallitus, 2022, s. 42–43.)

Kokemustemme mukaan lasten leikki on vuosien kuluessa muuttunut, eivätkä lapset leiki niin paljon kuin ennen. Monet lapset jaksavat myös keskittyä leikkiin vain pienen hetken. Kehittämispainotteisessa opinnäytetyössämme kehitimme yhteistyöpäiväkotimme oppimisympäristöä niin, että saisimme mahdollistettua pitkäkestoista leikkiä. Yhteistyötahonamme toimii yksityinen päiväkotipiirissä Pirkanmaalla. Yhteistyöpäiväkotipiiri on iso, kahdeksanryhmäinen päiväkotipiiri rauhallisella omakotitaloalueella. Haasteena päiväkodissa ovat tilat, jotka on suunniteltu muun muassa muun käyttöön. Samoissa tiloissa niin leikitään, syödään, nukutaan kuin jumppaankin. Päiväkodissa on vain vähän tiloja, joita voidaan hyödyntää vain leikkimateriaaleilla.

2 LEIKKI, LEIKIN HISTORIA JA LEIKIN KEHITTYMINEN

2.1 Leikin määritelmä

Leikin määritelmä ei ole aivan yksinkertainen, koska leikki on ilmiönä niin moninainen. Vapaaehtoisuus, leikin tuottama mielihyvä, sisäinen motivaatio ja leikin itseisarvo esiintyvät usein leikin määritelmässä. Leikin teoreettisen tarkastelun perustaa ovat olleet luomassa muun muassa Friedrich Fröbel (1782–1852), Jean Piaget (1899–1980) sekä Lev Vygotsky (1896–1934). (Åkerfelt & Laitinen, 2016, s. 3.)

Fröbelin mukaan lapsi oppii leikkiessään. Hän kehitti leikkilahjat, jotka sisälsivät erilaisia leikki- ja askartelumateriaaleja. Omatoimisuus ja luovuus olivat Fröbelin mielestä tärkeitä näkökulmia leikkiin. Lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta ja tukea saadakseen käyttöönsä omat lahjansa ja taipumuksensa. (Helenius & Lumme-lahti, 2013, s. 143.) Jean Piaget tulkitsi leikkiä kehityspsykologisesta näkökulmasta. Piaget löysi lapsen kehityksestä neljä vaihetta. Ensimmäinen vaihe on sensomotorinen vaihe (0–2 vuotta). Toinen vaihe on esioperationaalinen vaihe (2–7 vuotta). Esioperationaalinen vaihe jakaantuu esikäsitteelliseen kauteen (2–4 vuotta) ja intuitiivisen ajattelun kauteen (4–7 vuotta). Piaget'n mukaan uuteen vaiheeseen siirtyminen edellyttää edellisen vaiheen toimintojen sisäistämistä. (Saarinen ym., 2023 s. 56). Piaget'n mukaan leikki on sensomotorisella kaudella harjoitteluleikkiä, jossa lapsi käyttää tavaroita mielihyvää ja osaamisen iloa saadakseen. Esioperationaalisella kaudella lapsi alkaa mielikuvien ilmaantumisen myötä leikkiä symbolisia leikkejä. Konkreettisten operaatioiden kaudella lapsi alkaa leikkiä sääntöleikkejä. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2001, s. 163.)

Lev Vygotsky lähestyi leikkiä kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta, jonka mukaan leikki on yksi inhimillisen toiminnan muoto. Vygotskyn mukaan kielen kehitys on tiiviissä yhteydessä leikkiin. Myös luovuus kehittyy leikeissä. (Hakkarainen & Brédikyté, 2013, s.17, s. 22, s. 41.) Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke -teorian mukaan lapsi on taidoiltaan kahdella tasolla. Jo saavutetulla nykyisellä kehityksen tasolla lapsi selviää itsenäisesti annetuista tehtävistä. Mahdollisella

kehityksellä tasolla lapsi suoriutuu tehtävistä aikuisen tai itseään taitavamman lapsen kanssa. Leikin avulla lapselle voidaan avata lähikehityksen vyöhyke, jossa lapsen on mahdollisuus oppia seuraavaa kehitysvaihetta varten tarvittavat taidot. (Jantunen ym., 2019, s. 30–31.)

Leikkiä voi tarkastella eri näkökulmista, ja leikin määrittely riippuu siitä, mistä näkökulmasta sitä katsotaan (Helenius & Lummelahdi, 2013, s. 14). Nykynäkökulmia leikkiin ovat lapsuuden sosiologinen, kulttuurihistoriallinen, leikkipedagoginen ja neuropsykologinen näkökulma. Sosiologisesta näkökulmasta tarkasteltuna lapset tuottavat uutta kulttuuria vertaisryhmänä leikeissä. Sosiologisen näkökulman mukaan lapset eivät leikeissä tee oppimiaan asioita, vaan leikkivät sen mukaisesti, miten ovat tulkinneet kokemiaan asioita. Leikeissä lapset testaavat sääntöjä, eivätkä vain mukaudu niihin. (Åkerfelt & Laitinen, 2016, s. 4.) Kulttuurihistoriallisen näkökulman mukaan leikki ei ole ainoastaan mukavaa tekemistä. Ympäröivä todellisuus, kulttuuriympäristö ja historiallinen aika vaikuttavat leikkiin. (Hakkarainen & Brédikyté, 2013, s. 17.) Vygotsky edusti kulttuurihistoriallista näkökulmaa kehitykseen ja leikkiin. Vygotskyn mukaan sosiaalinen toiminta luo perustan lapsen oppimiselle. Sosiaalisella, kulttuurisella ja historiallisella ympäristöllä on vaikutusta lapsen kehitykseen. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2001, s. 165–166.)

Leikkipedagogisen näkökulman keskiössä on lasten ja aikuisten keskinäinen juonnellinen toiminta ja leikki. Aikuisella on keskeinen rooli olla aktiivisesti luomassa kuviteltuja tilanteita. Aikuinen ei toimi auktoriteettina, vaan on mukana leikissä, ja pukee osaamisensa leikkimäänsä rooliin. Leikkipedagogiikassa lapsi on avoimen oppimisen alueella. Lapselle syntyy motivaatio oppia, kun lapsi rakentaa itse mielekkäitä tapahtumia. Leikeissä lapsen ajattelu kehittyy ja lapsi saa valmiuksia ja välineitä ympäröivän maailman ymmärtämiseen ja kokemiseen. (Hakkarainen & Brédikyté, 2013, s. 1, s. 9.)

Neuropsykiatrisessa näkökulmassa leikkiä tarkastellaan aivojen kehittymisen kannalta. Leikkiminen opettaa muiden kanssa yhdessä toimimista ja elämisen taitoja. Leikit tukevat lapsen itsesäätelytaitoja. Leikeissä ja peleissä on mahdollista harjoitella taitoja, joita tarvitaan toiminnanohjauksen kehittymisessä. Näitä

taitoja ovat esimerkiksi muisti, tarkkaavaisuus ja reaktioiden hillitseminen. Aikuisen kanssa tapahtuvissa yhteisleikeissä lapsen etuotsaotsalohkon toiminta ja toiminnanohjauksen taidot vahvistuvat. (Sainio ym., 2020, s. 99–100.)

Leikkiin tulee suhtautua tosissaan, koska siinä ei vain harjoitella tulevaa elämää vaan se on lapsen elämää (Helenius & Lummelahti, 2013, s. 14). Leikki on lapselle ominaista toimintaa, jossa lapsi oppii. Lapsi ei kuitenkaan ajattele leikkimistä oppimisena vaan leikki on hänelle tapa toimia ja hahmottaa maailmaa. (Brotherus & Kangas, 2018, s. 21.) Varhaiskasvatuksessa leikki liitetään usein lapsen oppimiseen ja kehittymiseen. Erilaisissa leikille asetetuissa tavoitteissa leikin kehittävä vaikutukset ovat olleet etusijalla. Leikin muut tasot ja merkitykset jäävät usein tiedostamatta, jos leikkiä ajatellaan vain erilaisten taitojen opettelemisena. Tiedostamaton sosioemotionaalinen tarve toimii leikin motivoivana voimana, ja leikki saattaa lannistua, jos sitä käytetään vain pedagogisiin tarkoituksiin. (Järvinen & Mikkola, 2015, s. 46.)

Leikki on elämän suola, koska se yhdistää ja on yhteisöllisyyden lähde. Leikki yhdistää mielikuvituksen ja tiedon, tunteen ja järjen, yrityksen ja erehdyksen, naurun ja vakavuuden, sinut ja minut! "Monika Riihelä". (Järvinen & Mikkola, 2015, s. 46.)

Leikki on tehokas oppimisen keino. Leikki on uteliaisuuden ruokkimaa ja lasten ohjaamaa toimintaa, joka sisältää tutkimista ja iloa. (Andersen, 2023, s. 7.)

Leikki mahdollistaa lapsille asioita, jotka eivät muuten ole heille mahdollisia. Leikissä lapset voivat tehdä asioita, joita eivät vielä oikeasti osaa. Leikisti voidaan olla aikuisia tai dinosauruksia. Uusien taitojen harjoittelua ja oman osaamisen laajentamista on mielekästä tehdä leikeissä. Leikkiä voi syntyä tilanteissa, joita aikuiset eivät suunnitelleet leikiksi. Lapselle mielekäs toiminta synnyttää leikkiä esimerkiksi pukemistilanteissa. Eri kulttuureissa ja eri aikakausina leikkiä on arvostettu eri tavalla. Leikin arvostus näkyy varhaiskasvatuksen arjessa sille varatussa tilassa ja ajassa. Joskus leikille jäävä aika on vain pieniä irrallisia hetkiä varhaiskasvatuksen rutineissa ja päivärytmissä. Pitkäkestoinen leikki, johon lapset voivat sitoutua, vaatii asiaan huomion kiinnittämistä tietoisesti. (Peltola, 2024, s. 33–34.)

2.2 Leikin historia Suomessa

Kun mietitään 1900-luvun alkua, ajatellaan helposti vain huonoja olosuhteita, so-
taa ja nälänhätää. Lapsilla oli kuitenkin myös tällöin mahdollisuus leikkiin, ja leikin
tärkeys oli tunnustettu jo pitkään. Leikin nähtiin toimivan lapsen terveen kasvun
ja kehityksen tukijana. Vuoden 1911 Suomen Urheilulehdessä kerrottiin lapsen
elimistön, luiden ja lihasten vahvistuvan leikissä. Myös sielunelämän ja ajatuksien
kehittymiseen liitettiin leikki. Leikin merkitys korostui myös koulussa, kun ajatel-
tiin, että koulun tulee leikkien lisäksi opettaa myös leikkimistä. Leikkiä hyödylli-
seen suuntaan ohjatessaan se toimi nuoruuteen ja aikuisuuteen vahvistavana
toimintana. Kaikki eivät kuitenkaan olleet sitä mieltä, että aikuisen tulisi ohjata
leikkiä ja että leikki olisi vain kasvatusväline. Heräsi ajatuksia siitä, että lapsen
luovuus ja kyky riittävät erilaisten leikkien kehittämiseen ja vapaamuotoiseen ra-
kentumiseen. Aikuisen puuttuminen leikkiin, saattaisi rikkoa jotain leikin sisäl-
löstä. (Malinen & Tamminen, 2022, s. 79–82.).

Kotikasvatusyhdistyksen keskeisen vaikuttajan Vilho Reiman mukaan suomalai-
sissa kodeissa ei ollut ymmärrystä eikä myötätuntoa lasten leikkejä kohtaan. Hän
kirjoitti vuonna 1921 julkaistussa teoksessaan *Leikki kasvatuksen välineenä* lei-
kin tarpeesta ja merkityksestä yhteiskunnallisena kysymyksenä, joka oli uusi nä-
kökulma sen ajan Suomessa. Näihin aikoihin heräsi myös ajatus, että vanhem-
pien tulisi huolehtia siitä, mitä lasten nähden ja puhuttiin ja tehtiin, koska lasten
leikkien tiedettiin heijastavan ympärillä näkyvää todellisuutta. Leikkiä tarkasteltiin
myös lapsen näkökulmasta. Leikkiä pidettiin vaistomaisena toimintana, joka tuotti
mielihyvää ja oli sosiaalista. Suomessa alettiin järjestää kursseja leikin johtajuus-
desta vuonna 1904. Nämä kurssit oli tarkoitettu kaikille niin lasten kuin aikuisten-
kin parissa työskenteleville kasvattajille. Tämän koulutuksen keskeinen teema oli
se, että kaikenlainen fyysinen leikki oli terveellistä, iloa tuottavaa sekä kasvatta-
vaa. (Malinen & Tamminen, 2022, s. 80–81).

1950-luvulla sotien jälkeiset suuret ikäluokat alkoivat olla leikki-ikäisiä. Lapsia oli
paljon ja he viettivät usein aikaa keskenään vanhempien ollessa töissä. Aikuiset
eivät juurikaan puuttuneet leikkeihin, vaan lapset saivat itse ratkoa leikeissä syn-
tyneitä ristiriitoja. Lapsilla oli myös enemmän aikaa leikkiin, koska he eivät

joutuneet enää auttamaan vanhempiaan niin paljon kotitöissä. Alle kouluikäiset saattoivat vielä juosta äidille kertomaan riidoista, mutta tätä vanhemmilta lapsilta kertomista ei enää hyväksytty. Aikuisiakaan ei riitojen selvittely kiinnostanut. Heillä meni aikaa enemmän töissään, ja vallalla oli ajatus siitä, että lapset oppivat itsenäisesti toimien ratkaisemaan ongelmia. Leikeissä oli usein mukana monen ikäisiä lapsia. Isommat lapset ohjasivat nuorempiaan ja leikeissä opittiin sääntöjen noudattamista sekä ryhmätyötaitoja. (Malinen & Tamminen, 2022, s. 214–215, s. 217).

1950-luvun lopulla Suomeen saapunut televisio yleisty 1970-luvulla. Tämä koki perheet yhteen iltaisin. Lasten vapaa-aika oli lisääntynyt entisestään ja lapsuus oli vapaampaa, erityisesti lapsiperheiden suosimissa lähiöissä. Vuonna 1971 Tampereella tehdyn tutkimushaastattelun mukaan säännöllisesti vanhempien kanssa leikkiviä lapsia oli vain 7 % haastatelluista. Vanhemmat siis leikkivät lastensa kanssa vain vähän. Tämä johtui osittain myös siitä, että yhä useampi äiti kävi töissä kodin ulkopuolella. (Malinen & Tamminen, 2022, s. 311–313.)

1900-luvun lopulla ajatus vertaisten tärkeydestä lasten leikissä oli sisäistetty perheissä. 1980-luvun lopulla on tutkittu vertaissuhteiden merkitystä ja vanhempien leikkiin osallistumisen tärkeyttä. Näiden tutkimusten mukaan aikuinen pystyy leikkiin osallistumalla edistämään lapsen suhteita toisiin lapsiin sekä auttamaan sosiaalisten taitojen kehittämisessä. (Malinen & Tamminen, 2022, s. 392.)

2.3 Varhaiskasvatusikäisen lapsen leikki eri ikävaiheissa

Leikit kehittyvät, muuttavat muotoaan ja monipuolistuvat lapsen sosiaalisten, motoristen ja kognitiivisten taitojen kehittymisen myötä. Lapsen kehityksen vaiheita voikin havaita hänen tavassaan toteuttaa leikkiä. Eri ikävaiheissa ilmaantuvat leikit voidaan jaotella seuraavalla tavalla: Alle puolivuotiaat lapset leikkivät pelkistettyjä esine- ja toimintaleikkejä, 1,5-vuotiaiden leikit ovat fyysisiä ja 2-vuotiaat leikkivät jo rinnakkaisleikkejä muiden ikäistensä kanssa. 3-vuotiaana lapset alkavat leikkimään rakenteluleikkejä ja assosiativisia leikkejä. Noin 4-vuotiaana lapset alkavat leikkimään yhteisleikkejä, kuten roolileikkejä yhdessä ikätovereidensa

kanssa. Kouluikää lähestyttäessä, noin 5-vuotiaana, leikkeihin tulevat mukaan myös sääntöleikit. Vaikka leikit kehittyvät ja muuttuvat lapsen kasvaessa, eivät aiemmat leikit katoa lapselta. Myös vanhemmilla lapsilla on vielä yksinleikkejä ja rinnakkaisleikkejä. (Saarinen ym., 2023, s. 80–83.)

Lapset osaavat leikkiä syntymästään lähtien (Andersen, 2023, s. 7). Ensimmäisten ikävuosien aikana lapsen leikit ovat enimmäkseen toiminta- ja esineleikkejä. Aluksi lapsi leikkii yksittäisillä esineillä heiluttelemalla ja kääntelemällä niitä sekä viemällä esineitä suuhunsa. Esineitä käsittelemällä lapsi oppii esineiden ominaisuuksista ja toimintatavoista. Leikkivälineiden käyttö alkaa monipuolistua ensimmäisen ikävuoden lopulta lähtien. Lapsi oppii myös yhdistelemään erilaisia esineitä. Hän voi esimerkiksi käyttää lusikkaa ja mukia yhdessä. Lapsi alkaa myös tehdä esineillä tarkoituksen mukaisia asioita: auton rattia käännetään ja lusikka laitetaan mukiin. Tämä kertoo siitä, että lapsi on oppinut joidenkin esineiden kuuluvaan yhteen ja käyttämään esineitä tarkoituksenmukaisella tavalla. (Saarinen ym., 2023, s. 81.)

Toisen ikävuoden alussa lapsen kuvitteellinen eli symbolinen leikki kehittyy. Lapsi juo tyhjästä kupista, syöttää leikkilusikalla lelua ja matkii auton ääntä ajeluttaessaan palikkaa lattialla. Leikit laajenevat muiden ihmisten, kuten vanhempien ja sisarusten, kanssa jaettaviksi, mikä kertoo lapsen halusta kommunikoida ja jakaa leikkiä muiden kanssa. Symbolisen leikin vaiheelle on tyypillistä, että lapsi korvaa tavaroita muilla esineillä, sekä tuttujen itselle tehtyjen toimintojen tekeminen muille. Symbolisessa leikissä on myös mahdollista tehdä kiellettyjä asioita tai asioita, joita lapsi oikeasti pelkää. Lapsen myöhemmällä kielitaidolla on havaittu olevan yhteys symbolisen leikkiin. (Saarinen ym., 2023, s. 81.)

Lapset leikkivät rinnakkaisleikkejä noin kaksivuotiaasta alkaen. Rinnakkaisleikeissä lapset tekevät samaa asiaa vierekkäin, mutta eivät ole vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Molemmilla leikkijöillä on omat lelut, joilla leikitään yksin. Leikin aihe on kuitenkin sama. Esimerkkinä rinnakkaisleikistä ovat hiekkalaatikolla rinnakkain kakkuja tekevät lapset. Rinnakkaisleikin vaiheessa lapsen hienomotoriikka ei ole vielä riittävän kehittynyt, joten leikki on karkeamotorista.

Yksinkertainen kommunikointi sanallisesti lasten välillä on mahdollista. (Saarinen ym., 2023, s. 82.)

Lapset ovat kiinnostuneita rakenteluleikeistä kolmevuotiaasta eteenpäin. Erilaiset rakennuspalikat ovat suosittuja, mutta myös erilaiset majarakenteluleikit peittoineen ja tyynyineen käyvät leikkeihin hyvin. Kolmevuotiaana rakentelut kestävät vielä lyhyen aikaa, mutta leikit pitenevät ja rakentelut monimutkaistuvat iän myötä. 3–7-vuotialle lapsille voidaan suositella rakenteluleikkejä, koska niissä lapset pääsevät harjoittelemaan tilan ja suhteiden ymmärtämistä, kädentaitoja sekä erilaisten materiaalien tuntemusta. Lisäksi rakenteluleikit lisäävät luovuutta, kekseliäisyyttä sekä pitkäjänteisyyttä. Kolmevuotiaana kehittyvät assosiativiset leikit, joissa lapset voivat vaihdella tavaroita keskenään, mutta eivät vielä leiki yhdessä. Leikkiä ei vielä suunnitella yhdessä, vaikka leluja vaihdellaan ja leikitään samassa leikissä. Lapsen mieli ei ole vielä kehittynyt niin paljon, että hän pystyisi ottamaan huomioon toisen lapsen näkökulman, suunnittelemaan leikkiä yhdessä tai ratkaisemaan mahdollisia ristiriitoja. (Saarinen ym., 2023, s. 82.)

Neljävuotiaasta eteenpäin lapset oppivat leikkimään yhteisleikkejä. Yhteisleikeissä leikkejä suunnitellaan ja viedään eteenpäin yhdessä leikkikavereiden kanssa. Yhteisleikissä lapset oppivat ottamaan huomioon toisten tunteet ja mielipiteet, pystyvät neuvotteleman leikin juonesta sekä oppivat ratkaisemaan ristiriitatilanteita ja tekemään kompromisseja. Yhteisleikeissä suosittuja ovat roolileikit. Aluksi roolileikit ovat lyhyitä ja niiden suunnittelussa ja toteuttamisessa tarvitaan usein aikuisen apua, mutta iän karttuessa leikin kesto pitenee ja leikkiä voidaan suunnitella jo ennen sen alkua. Lapsen minäkäsitys, sosiaaliset taidot, tunnetaidot ja kielelliset taidot kehittyvät roolileikeissä. (Saarinen ym., 2023, s. 82–83.)

Sääntöleikit yleistyvät lapsilla viisivuotiaana. Erilaiset pelit, jotka etenevät tiettyjen sääntöjen mukaisesti, joissa vuorotellaan ja joissa toistuvat tietyt kaavat, alkavat kiinnostaa lapsia. (Saarinen ym., 2023, s. 83.) Viisivuotiaana lapset pystyvät leikkimään jo itsenäisemmin ilman aikuista. He keksivät leikkeihin itse tarvikkeita. Leikin pitkäkestoisuus kasvaa. Leikki voi aikuisen silmiin näyttää sekavalta, mutta lapset itse kokevat leikin kiehtovana. Kaaos synnyttää uusia ideoita ja mahdollisuuksia. (Jantunen ym., 2019, s. 72.)

2.4 Leikin merkitys lapsen kehitykselle

Leikki itsessään on lapselle iloa tuottavaa ja motivoivaa toimintaa. Leikeissä lapset myös oppivat erilaisia taitoja ja tietoja. (Brotherus & Kangas, 2018, s. 21.) Leikeissä harjoitellaan vuorovaikutustaitoja puhumalla, kuuntelemalla ja keskustelemalla. Leikeissä toimitaan eri rooleissa ja asetutaan toisen ihmisen asemaan. Tämä kehittää lapsen empatiakykyä. Leikeissä lapsi opettelee myös laskemista esimerkiksi laskemalla, kuinka monta kakkua on tehnyt. Leikki kehittää myös luovuutta. Lapsi elää leikeissä mukana. Hän on läsnä siinä toiminnassa, mitä hän juuri tekee. Siksi leikki myös virkistää. Leikissä lapsen on mahdollista päästä flow-tilaan, olla asian ytimessä. (Jantunen ym., 2019, s. 215–218.) Sen lisäksi, että lapsi oppii leikkiessään, tukee leikki lapsen kehitystä sekä lisää hänen hyvinvointiaan. Lapsi toimii leikissä aktiivisesti sekä tutkii ja jäsentää maailmaa. Leikeissä lapsi luo sosiaalisia suhteita ja muodostaa käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikeissä on mahdollista leikkiä erilaisissa rooleissa ja kokeilla erilaisia ideoita. Leikeissä voi myös käsitellä pelottavia tai vaikeita asioita. Erilaisten asioiden kokeileminen on turvallista leikissä. (Opetushallitus, 2022, s. 43.)

Leikki edistää oppimista. Leikeissä innostutaan, tehdään yhdessä ja haastetaan omia taitoja. Leikeissä opitaan yhteisön sääntöjä. Leikkiminen kehittää myös ajattelua ja tukee kielellistä kehittymistä. Leikeissä opitaan tunteiden säätelyä ja huomioimaan erilaisia näkökulmia. Leikki vahvistaa yhteisöllisyyttä ja luo myönteistä tunneilmapiiriä. (Opetushallitus, 2022, s. 43.) Leikeissä lasten taidot kehittyvät kokonaisvaltaisesti. Lasten yhteiset leikit kehittävät vuorovaikutustaitoja, sosiaalisia taitoja, tunnetaitoja, itsesäätelyä sekä motorisia ja kognitiivisia taitoja. (Koi-vula, 2024, s. 85.)

Leikeissä lapset harjoittelevat yhdessä kavereiden kanssa useita taitoja. Vertaisryhmässä rakennetaan vastavuoroisia vuorovaikutussuhteita, harjoitellaan toisen asemaan asettumista ja lohduttamista sekä opetellaan puolustamaan omaa näkökulmaa ja tekemään kompromisseja. Lasten vertaisryhmä ovat toiset lapset, joiden kehitys on suunnilleen saman tasoista. Vertaisryhmässä luodaan vertais-suhteita, joista käytetään myös ilmaisua kaverisuhte. Leikki toimii lasten kaverisuhteiden rakentajana. Vain harvoja leikkejä voi leikkiä yksin, ja vertaisryhmällä

on merkittävä osa myös oppimisessa. Yhdessä tekeminen ja vertaisten kanssa vuorovaikutuksessa oleminen tukevat oppimista. Jotta lasten toimijuus ja osallisuus ryhmässä voivat toteutua, tarvitaan aikuisen panosta. Aikuisen tulee tunnistaa lasten yksilölliset tarpeet. Lapset tarvitsevat tietoa, taitoa ja halua osallistua, että toimijuus voi toteutua. (Laaksonen, 2022, 58–61.) Lapset muodostavat ystävyys- ja kaverisuhteita erityisesti yhteisissä leikeissä. Jos lapsille annettaisiin mahdollisuus, käyttäisivät he kavereiden kanssa leikkimiseen suuren osan ajastaan. Varhaiskasvatuksessa onkin tärkeää olla sellainen ilmapiiri ja ympäristö, joka tukee leikkiä ja sosiaalisten suhteiden muodostumista. (Koivula, 2024, s. 76–77.)

Lapsille muodostuu leikeissä rikas toiminta- ja kokemusympäristö, jossa he viettävät aikaa ja joka mahdollistaa lasten ystävystymisen ja uusien asioiden oppimisen. Varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa leikki on merkittävässä osassa. Leikillä on merkittävä rooli myös lapsen kehityksen näkökulmasta katsottuna. Leikki tulee nähdä myös lapsuuden kulttuuriin osallistumisena. Leikkiminen tukee lasten tasapainoista kehitystä. Leikeissä lasten minäkuva ja käsitys omista taidoista muodostuvat. Lapset osallistuvat oman kulttuurin ja ryhmän toimintaan ja harjoittelevat monia taitoja. Leikeissä lapset kuvittelevat, hassuttelevat ja oppivat löytämään leikkillisyyttä erilaisista asioista. Lapset itse liittyvät oppimisen, päiväkodissa viihtymisen ja leikin maailman toisiinsa. (Laaksonen, 2022, s. 60.)

Kun leikki on laadukasta, pystyy se vastaamaan lapsen sisäisiin tarpeisiin ja tunteisiin. Leikin tulisi olla yksi varhaiskasvatuksen tärkeimmistä sisällöistä. Leikki on monimutkaista, herkkää, tarkoituksenmukaista, tavoitteellista ja systemaattista toimintaa, joka kumpuaa lasten sisäisistä tarpeista. Leikin muotoutumiseen vaikuttavat aloitteet, ehdotukset, leikkitarjoumat, roolit ja leikkiteot. Aikuisten olisi tärkeää tarjota kaikille lapsille leikkiympäristö, joka on turvallinen ja tukee lasten kehitystä. Aikuisen tuki lasten leikeissä ja laadukas leikki tukevat lasten kasvua, kehitystä ja oppimista sekä voimauttavat. Leikille varattu aika ja rauha sekä aikuisilta saatu tuki, arvostus ja läsnäolo, ovat edellytyksenä leikin voimalle. Onnistunut leikki täyttää lapsen perustarpeita, kuten turvallisuuden tunnetta, kuulumista ryhmään, arvostuksen ja kunnioituksen saamista sekä itsensä toteuttamista. (Wiman, 2023, s. 243.)

3 VARHAISKASVATUKSEN OPPIMIS- JA LEIKKIYMPÄRISTÖT

3.1 Leikki- ja leikkialuepedagogiikka varhaiskasvatuksessa

Pedagogiikalla tarkoitetaan ammatillisesti toteutettua tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, joka tukee lasten hyvinvointia ja oppimista ja perustuu monitieteelliseen tietoon. Pedagogiikkaa toteutetaan koko varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa ja oppimisympäristöissä. Kasvatus, hoito ja opetus perustuvat pedagogiikkaan. Pedagogiikan pohjana on arvoperusta, käsitys lapsesta, lapsuudesta ja oppimisesta. (Opetushallitus, 2022, s. 24.) Leikkipedagogiikassa kasvatustajalla on aktiivinen rooli leikissä. Aikuinen on mukana rakentamassa lapsia kiinnostavia leikkiympäristöjä ja toimintoja. Kasvattaja tukee leikkiä ja leikissä tapahtuvaa oppimista. (Wu, 2023, s. 786.)

Leikki on lapsille luontaista ja olennainen osa lasten elämää. Leikki on kuitenkin myös osa varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja arkea, ja kasvattajien tulee tiedostaa tavoitteet, jotka leikille on asetettu. Kasvattajien tulee pitää lasten leikkiä tärkeänä ja tukea ja kannustaa lasten leikkiä ja leikki-ideoita. Leikki itsessään on tärkeää ja sitä tulee kunnioittaa lasten keskeisenä toimintamuotona. Leikki ansaitsee tulla arvostetuksi ja huomioiduksi, ja lapsilla tulee olla mahdollisuus leikkiä laadukasta leikkiä päivittäin. Leikin tulee olla keskeinen osa varhaiskasvatuksen arkea ja kasvattajilla tulee olla suunnitelma ja tavoitteet leikin rakentamiseksi. Leikin laatuun panostetaan kehittämällä fyysistä leikkiympäristöä niin, että se mahdollistaa monipuolisen leikin. Aikuisen rooli laadukkaan leikin rakentajana edellyttää aikuisen osallisuutta, sensitiivisyyttä ja kannattelevaa vuorovaikutusta. Arki tulee rakentaa pitkäkestoista leikkiä tukevaksi. (Wiman, 2023, s. 243.)

Lapset leikkivät, koska leikissä he pystyvät itse vaikuttamaan tilanteisiin ja saavat aikaan toimintaa. Kun verrataan luovaa leikkiä ja leikkiä, johon aikuinen on tuonut omasta maailmastaan tiedollista sisältöä ja käsitteitä, luova leikki on tutkitusti parempi mielikuvituksen, luovuuden ja tunteiden kehittämisen menetelmänä. Leikkiminen ei kuitenkaan ole aina helppoa. Vaikka lapsi olisi itse valinnut leikin, jota

haluaa leikkiä ja kenen kanssa, leikki ei aina käynnisty. Lapsilla voi olla erilaiset toiveet leikin etenemisen suhteen. Aikuisen tehtävä tässä tilanteessa on auttaa lapset leikin alkuun ja antaa ideoita. Professori Pentti Hakkarainen pitää leikkiä ja leikkipedagogiikkaa välttämättömänä varhaiskasvatuksessa, ja hänen mukaansa kasvattajien tulisi olla enemmän aktiivisena leikin rikastuttajina ja mahdollistajana. (Järvinen & Mikkola, 2015, s. 46.)

Oppiakseen leikkimään lapset tarvitsevat leikkikaveria. Pienillä, alle kolmevuoti-
ailla lapsilla aikuinen on tärkeässä osassa huomaamalla lapsen aloitteet. (Hele-
nius & Lummelahki, 2013, s. 78.) Aikuisen roolin lasten leikeissä tulee olla lasten
leikkiä arvostava. Näin lasten on helppo ottaa vastaan aikuiselta tulevat viestit.
Aikuisen tulee mennä lähelle lasten maailmaa ja käyttää lapsille tuttua kieltä.
Leikki on lasten elämää ja täyttää totta heille. Aikuinen ei saa etsiä lasten leikistä
virheitä ja yrittää opettaa miten asiat tehdään. Leikkiessään lapset tekevät asiat
omasta mielestään oikein ja täydellisesti. (Jantunen ym., 2019, s. 30.)

2000-luvulla suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on otettu käytäntöön pienryh-
mätoiminta sekä leikkialuetoiminta. Näiden tarkoituksena on organisoida lasten
toimintaa päivän aikana. Leikkialuepedagogiikkaa toteutetaan usein lasten va-
paan leikin mahdollistajana. Tällöin lapsilla on mahdollisuus leikkiä yli ryhmärajo-
jen. Lapset valitsevat leikin tai leikkipaikan, ja tähän tilaan saapuu lapsia myös
muista ryhmistä. Tämä toiminta mahdollistaa leikkimisen vaihtelevimmissa ym-
päristöissä ja antaa mahdollisuuden solmia useampia kaverisuhteita. Leik-
kialuepedagogiikkaa voidaan toteuttaa kahdella tavalla. Toisessa kasvattajat va-
litsevat leikit tiloihin ja näistä leikeistä laitetaan kuvat leikinvalintatauluun. Leikin-
valintataulussa on merkintä, montako lasta yhteen leikkiin mahtuu. Lapset valit-
sevat taulusta itselle mieluisan leikin. Kun leikissä on niin monta lasta kuin on
enimmillään määritelty, leikkiä ei voi enää valita. Toisessa tavassa lapset valitse-
vat tilan, missä leikkivät, ja suunnittelevat sinne itse leikin. Myös tässä tavassa
on lasten määrä yhdessä tilassa ennakkoon määritelty. Leikkialuepedagogii-
kassa hyödynnetään siis myös pienryhmätoimintaa. (Raittila, 2013, s. 69, s. 76,
s. 86–87.)

3.2 Oppimis- ja leikkiympäristöjen merkitys varhaiskasvatuksessa

Leikin tärkeyden tunnustaminen lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle on leikkiä arvostavan toimintaympäristön edellytys. Varhaiskasvatuksessa leikkiä tuetaan kehittämällä oppimisympäristöjä ja toimintakulttuuria leikkiin kannustavaksi ja sen mahdollistavaksi. Kasvattajat ovat mukana leikeissä ja leikille annetaan tilaa. Kaikkia rohkaistaan mielikuvituksen käyttöön, luovuuteen ja itsensä ilmaisuun. Leikkeihin annetaan aikaa ja leikkirauha. (Opetushallitus, 2022, s. 33.)

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, välineitä ja käytäntöjä, jotka mahdollistavat lasten kehityksen, oppimisen ja vuorovaikutuksen. Päiväkodin ja päiväkodin pihan lisäksi myös muut ympäristöt, joissa lasten kanssa käydään, kuuluvat oppimisympäristöihin. Näitä ovat esimerkiksi leikki-puistot, kirjasto ja museot. Oppimisympäristöjen tulee mahdollistaa toimintatapojen monipuolisuus. Oppimisympäristöjen tulee myös antaa tilaa, rauhaa ja aikaa leikille. Oppimisympäristöissä näkyvät lasten leikit ja heidän kädenjälkensä. Oppimisympäristöjen tulee tarjota monipuolisia välineitä ja materiaaleja. Lapset otetaan mukaan oppimisympäristöjen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Oppimisympäristöt tukevat lapsia heille luontaiseen toimintaan, tutkimiseen, leikkiin ja fyysiseen aktiivisuuteen. Oppimisympäristöissä on monenlaisia mahdollisuuksia lasten leikkeihin, liikkumiseen ja peleihin sekä lepoon ja rauhoittumiseen. Oppimisympäristöt mahdollistavat monenlaisien pedagogisen toiminnan. Ne suunnitellaan ja toteutetaan lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet huomioiden. Oppimisympäristöihin luodaan turvallinen ja muita kunnioittava sekä tasa-arvoinen ja yhdenvertainen ilmapiiri. Oppimisympäristöt tukevat lasten kielellistä kehitystä ja niissä näkyy kulttuurinen moninaisuus. (Opetushallitus, 2022, s. 36.)

Leikkiympäristö muodostuu kulttuurisesta ja materiaalisesta leikkiympäristöstä. Materiaalisesti rikas leikkiympäristö inspiroi lapsia leikkeihin ja tarjoaa leikeille monipuolisia mahdollisuuksia. On olemassa kuitenkin myös virikkeiltään köyhiä ja pitkään muuttumattomina pysyviä leikkiympäristöjä. Päiväkodeissa on usein monenlaisia leikkipaikkoja ja -nurkkauksia erilaisille leikeille, kuten auto-, koti-, rakentelu- ja eläinleikit. Leikkinurkkaukset ovat omiaan innostamaan leikkeihin ja synnyttämään niitä, mutta jos ne ovat liian paikkasidonnaisia, ne voivat myös

estää leikin kehittymistä. Lapset liikkuvat leikeissä paikasta toiseen, esimerkiksi kotileikissä voidaan retkeillä. Leikit ovat laajoja. Lapset eivät erottele leikkipaikkoja toisistaan niin kuin kasvattajat tekevät. Kasvattajista voi näyttää, että leikki vaihtui toiseksi, vaikka lapsen mielestä leikki on jatkunut samana. (Ylikörkkö, 2024. s. 98.)

Varhaiskasvatuksen tilat eivät usein mahdollista pitkäkestoista leikkiä, joka vaatii välineiden ja tilan lisäksi myös kasvattajien tukea. Leikkien jatkuminen seuraavana päivänä edellyttää, että leikki voitaisiin säästää. Seuraavana päivänä jatkuva leikki tukee lapsen leikkiin pääsemistä ja leikkiin liittyviä neuvotteluja. Valmistusta leikkiä voidaan jatkaa siitä mihin se edellisellä kerralla jäi. Leikkiin liittyvien arvokeskustelujen tulisi olla säännöllisiä työyhteisössä. Tiimeissä olisi hyvä pohdita mihin leikin pitkäkestoisuutta ja lasten toimintaa tukeviin asioihin voidaan vaikuttaa tilojen näkökulmasta. Voidaanko esimerkiksi keskeytyneitä leikkejä jättää odottamaan jonnekin seuraavaa leikkikertaa? (Ylikörkkö, 2024. s. 98.)

Opetussuunnitelmat, säännöt, arvot, toimintakulttuuri ja rutiinit muodostavat kulttuurisen leikkiympäristön. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on usein kaksijakoinen aikuisjohtoisen ja lasten omaehtoisen toiminnan välillä, huolimatta siitä, että arjen kokonaisvaltaista pedagogisuutta on alettu korostamaan varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmissa, kentällä ja tutkimuksissa. Kasvattajat rajaavat lasten leikin olosuhteita, ajankohtia ja toimintoja. Rutinoitunut päiväjärjestys, joka on liian strukturoitu ja ahdas, ei mahdollista lasten leikkejä ja omaehtoista toimintaa. Leikille ei ole suunniteltu tilaa päiväjärjestykseen, vaan se on vain joitain pieniä hetkiä arkitoimintojen ja rutiinien välissä. Aikuislähtöiset rutiinit ja perushoitotilanteet katkaisevat usein leikit ilman, että lapsella on mahdollisuutta vaikuttaa asiaan. Päiväjärjestyksessä tulisikin olla joustoa, koska syntymässä olevat leikit eivät välttämättä odota, vaan hetki menee ohi, jos leikki katkeaa. Tulisikin tarkastella kriittisesti, raamittaako päiväjärjestys liikaa toimintaa vai mahdollistaako se lasten leikkiä. (Ylikörkkö, 2024, s. 93, 98–99.)

Tutkimusten mukaan leikkiä ei käytännössä useinkaan tueta ja mahdollisteta riittävästi. Leikki nähdään yhtenä toimintatuokiona, eikä tälle anneta riittävästi aikaa. Myös leikkiympäristöjä pitäisi kehittää enemmän. Usein lapset ohjataan vuodesta

toiseen samanlaisina pysyviin leikkiympäristöihin, ja leikkipisteessä tulee pysyä rajatun ajan. Suurin osa lapsista oppii rajat ja rutiinit varhaiskasvatuksessa ja oppii pysymään näissä, mutta he eivät kuitenkaan pidä tätä toimintaa kokemuksellisenä leikkinä. Kasvattajilla on mahdollisuudet tilojen ja materiaalien osalta joko kehittää leikkiä tai estää se kokonaan. Lasten toiveita tulisi siis leikkiympäristöjä kehittäessä kuulla mahdollisimman paljon ja antaa leikille aikaa. (Järvinen & Mikola, 2015, s. 48.)

3.3 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksen leikkiympäristöjen kehittämisessä

Osallisuus tarkoittaa kuulumista johonkin, olemista, elämistä ja toimimista yhdessä muiden ihmisten kanssa. Osallisuuden kokemus lähtee ihmisen omasta kokemuksesta, ja sen rakentumiseen tarvitaan vuorovaikutusta. Lapsen arvostaminen ja hänen kuulemisensa ja mielipiteiden huomioiminen antaa lapselle osallisuuden kokemuksen. Aikuisen tulee antaa tilaa lapselle ja olla aidosti kiinnostunut lapsen asioista. Lapsen kanssa ollaan läsnä ja kohdataan lapsi sensitiivisessä vuorovaikutuksessa, jotta hän kokee tulevansa nähdyksi ja kuulluksi. (Helin ym., 2018, s. 15.) Jotta lapsi uskaltaa olla osallisena, hänen tulee luottaa itseensä ja yhteisön muihin ihmisiin. Saadakseen rohkeutta ilmaista itseään, useat lapset tarvitsevat tunteen turvallisuudesta ja siitä, että heihin luotetaan. (Turja, 2017, s. 49.)

Lapsen oikeus osallisuuteen veloitetaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989, 12. artikla). Myös perustuslaissa (L 731/1999, 6 §) veloitetaan, että viranomaisten tulee kohdella kaikkia lapsia tasa-arvoisesti yksilöinä ja että lapsilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin asioihin heidän kehityksensä huomioiden. Varhaiskasvatuslaissa (L 540/2018, 3 §) lapsen osallistumiselle on asetettu tavoite, jolla varmistetaan lapsen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Osallisuus kehittää lasten ymmärrystä yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen vaikutuksista. Osallisuutta arvostavassa toimintaympäristössä lasten ja huoltajien mielipiteitä kuunnellaan ja arvostetaan. Osallisuutta edistetään ottamalla lapset ja huoltajat mukaan toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lapset

kohdataan sensitiivisesti ja osallisuuden vahvistamiseksi heille annetaan tunne kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. (Opetushallitus, 2022, s. 34.)

Osallisuus mahdollistuu lasten leikeissä lapsille luontaisella tavalla. Lapset kokevat kuuluvansa ryhmään ja myös oppivat muilta lapsilta. Leikeissä lapset saavat itse päättää asioista ja ohjailla leikkiä. (Helin ym., 2018, s. 14.) Lasten osallisuus toteutuu leikeissä vahvemmin kuin varhaiskasvatuksen muissa toiminnoissa (Turja & Vuorisalo, 2022). Lasten oman kokemuksen mukaan lapset saavat olla itse vaikuttamassa siihen mitä he leikkivät ja kenen kanssa (Roos ym., 2018, s. 89).

Lapsen osallisuus muotoutuu varhaiskasvatuksessa lapsiryhmän ja kasvattajien muodostamassa kokonaisuudessa, johon kaikkien toiminta ja ympäristö vaikuttavat. Osallisuus muotoutuu vuorovaikutuksessa, suhteissa sekä rakenteissa, ja se on aktiivista toimintaa. Osallisuuden keskeisiä elementtejä ovat valintojen tekemisen mahdollisuus, omaan arkielämään vaikuttamisen mahdollisuus sekä mahdollisuus neuvotteluun, vastuunkantamisen harjoitteluun ja päätöksentekoon osallistumiseen. Omasta osallisuudesta ja yhteisöön kuulumisesta iloitseminen on keskeistä osallisuudessa. Varhaiskasvatuksen arjessa osallisuus rakentuu lapsilähtöiselle, kiireettömälle ja arvostavalle kohtaamiselle, lapsen ajatusten kuuntelemiselle ja hänen aloitteisiinsa vastaamiselle. Osallisuutta voidaan harjoitella yhteisten keskustelujen avulla, neuvottelemalla, äänestämällä ja osallistumalla yhteisiin päätöksiin. Vapaaehtoisuus on lapsen osallisuuden edellytys. Lasten osallisuuden huomioimisessa tulee kiinnittää huomiota heidän erilaisiin tapoihinsa ilmaista itseään. Lapset käyttävät elämästään ja asioistaan kertomiseen puheen lisäksi leikkimistä, piirtämistä, laulamista, liikkumista sekä kehollista ilmaisua kuten ilmeitä, eleitä ja liikkeitä. Kasvattajien tuleekin kiinnittää huomiota lasten erilaisiin aloitteisiin ja tunnistaa myös verbaalisesti itseään ilmaisemattomien lasten ajatukset, mielenkiinnon kohteet ja tarpeet. (Ylikörkkö, 2024, s. 92.)

Osallisuus ei tarkoita samaa asiaa kuin osallistuminen. Osallisuuden edellytyksenä ei ole aktiivinen osallistuminen. Lapset voivat olla osallisia olemalla ulkoisesti aktiivisia kielellisesti ja toiminnallisesti, yhteiseen toimintaan liittyviä suullisia aloitteita ja ehdotuksia tekemällä ja pedagogiseen toimintaan aktiivisesti osallistumalla. Lapsen ulkoisesti passiivinen toiminta voi kuitenkin olla lapsen

osallisuutta. Vaikka lapsi ei osallistuisikaan toimintaan ulkoisesti, hän voi olla sisäisesti aktiivinen toimija ja kokea olevansa osallinen toiminnasta. Lapsilla on erilaisia luontaisia tapoja osallistua ja ilmaista itseään, ja ne vaikuttavat lapsen kokemaan osallisuuden tunteeseen. Toinen lapsi saa osallisuuden kokemuksen olemalla vuorovaikutuksessa muiden kanssa, kun toinen saa saman kokemuksen seuraamalla ympäröivää vuorovaikutusta. Osallisuuden keskeisin piirre on lapsen oma tunne osallisuudesta ja kuulumisesta johonkin. (Ylikörkkö, 2024, s. 92–93.)

Varhaiskasvatuksessa lasten osallisuuden vahvistaminen tapahtuu huomioimalla lasten aloitteet ja ideat arjen toiminnassa. Osallisuutta ei tulisi tapahtua vain tiettyissä yksittäisissä hetkissä, joissa lapset saavat valita joskus muutaman laulun, tai erillisissä osallisuushetkissä. Kulttuurissa, joka rakentuu osallisuuden arvoistamiselle, osallisuus on mukana kaikessa toiminnassa. Kun lasten osallisuus huomioidaan leikkiympäristöjen suunnittelussa ja toteuttamisessa, tulee ympäristöstä innostava ja monipuolinen. (Kataja, 2018, s. 51.)

Osallisuutta ja sen toteutumista voidaan tarkastella kolmen ulottuvuuden avulla. Näitä ulottuvuuksia ovat valtaistuminen, vaikutuspiiri ja ajallinen ulottuvuus. Valtaistumisen ulottuvuus liittyy lasten ja aikuisen väliseen valtasuhteeseen. Valtaistumisen ulottuvuus voidaan jakaa kolmeen eri osaan, joita ovat aikuisen johtama toiminta, lasten johtama toiminta sekä lasten ja aikuisten yhdessä rakentamat ja suunnittelemat toiminnot. Lasten valtaistumisen määrä vaihtelee tilanteiden ja sen mukaan, kuinka paljon lapset saavat itse esimerkiksi suunnitella valittavissa olevia leikkejä. Vaikutuspiirin ulottuvuuteen vaikuttaa se, montaako ihmistä osallistuminen tai vaikuttaminen koskee. Vaikuttaminen laajenee osallisuuden myötä henkilökohtaisista asioista koko yhteisön asioihin. Lapsi voi vaikuttaa omaan ruokailuunsa, leikkiinsä tai vaikka olla osallisena suunnittelemassa ja toteuttamassa aikuislähtöistä toimintaa. Kolmantena ulottuvuutena on ajallinen ulottuvuus. Toiminta, jossa lapsi on osallisena, voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista. Toiminnan vaikuttavuuden aikain voi vaihdella. Vaikuttavuus voi olla vain yhdessä toiminnassa tai se voi vaikuttaa vielä pidempien aikojen kuluttua. Lapset voivat leikkiessään keksiä jotain uutta ja lapsista niin mielekästä, että tätä toistetaan useaan kertaan ja tästä voi tulla osa päiväkodin leikkikulttuuria. (Turja, 2017, s. 51–52.)

4 MIKSI LEIKKI ON VÄHENTYNYT?

4.1 Syitä leikin vähenemiseen

Lasten leikkimisen vähentymiseen yhtenä syynä voidaan pitää älypuhelimia ja muita digitaalisia laitteita. Yhdysvaltalainen sosiaalipsykologi Jonathan Haidt puhuu leikkiin perustuvan lapsuuden muuttumisesta puhelinperustaiseksi lapsuudeksi (Huberman, 2024). Älylaitteet ovat koukuttavia ja lapsi saattaa viettää niiden parissa huomaamattaan paljon aikaa. Tutkimuksissa on havaittu, että älylaitteilla pelaaminen voi kehittää joitakin kognitiivisia toimintoja, eikä pelaaminen itsessään ole haitallista. Ongelmaksi muodostuu se mitä lapsella jää tekemättä ja kokematta, jos älylaitteella vietetään paljon aikaa. Ajan voi kuluttaa pelaamalla, mutta silloin lapsella jää oppimatta asioita, joita toisten kanssa vuorovaikutuksessa olemalla ja leikkimällä opitaan. (Huotilainen, 2021.) Leikki saattaa kotona jäädä vähäiseksi harrastusten ja ruutuajan vuoksi. Vaikka leikkiä saatetaan pitää kotona tärkeänä, arki täyttyy helposti muista asioista. (Shiakou & Belsky, 2013.)

Myös lelujen muuttuminen lastenohjelmista tuttuihin hahmoihin on vaikuttanut leikkiin. Kaksi opetusalan professoria, Nancy Carlsson-Paige ja Diane Levin, ovat tutkineet median vaikutusta lasten leikkitapoihin. Lelujen ja television lähennyttyä lasten leikki muuttui opettajien havaintojen mukaan stereotyyppisemmäksi ja vaikutti valmiiksi käsikirjoitetuilta. Carlsson-Paigen mukaan leikin tulee olla aitoa ja yksilöllistä. Leikin tulee nousta lapsen omasta mielikuvituksesta, jotta se vahvistaa hänen sisäistä joustavuuttaan. Tämä auttaa lasta muodostamaan sosiaalisia ja tunteisiin liittyviä käsityksiä. (Kamenetz, 2018, s. 82–83.)

Lapsen oikeuksien sopimuksessa leikki mainitaan lapselle merkitykselliseksi asiaksi. Sopimuksen artiklassa 31 tunnustetaan muun muassa lapsen oikeus ikänsä mukaiseen leikkiin. Voisi luulla, että Suomessa tämä toteutuu hyvin, ja näin monesti onkin. Lapsen oikeuksien komitea on kuitenkin yleiskommentissaan tuonut esille, että sopimusvaltiot ovat kiinnittäneet riittämättömästi huomiota artiklaan 31 lainsäädännössä. Aikuiset eivät ymmärrä leikin merkitystä lasten hyvinvoinnille, terveydelle ja kehitykselle. Lasten leikkitarpeet unohdetaan

esimerkiksi ympäristön suunnittelussa. Lapsuus on lyhentynyt, ja ohjattu toiminta on lisääntynyt, mikä vähentää leikin määrää. (Weckström & Stenius, 2024, s. 277.)

4.2 Mielikuvitusleikin väheneminen

Varhaiskasvatuksessa lasten mielikuvitusleikki on vähentynyt merkittävästi. Leikkiä on vähemmän ja leikki on huonompaa kuin ennen. Varhaiskasvatuksen strukturoitu arki ei mahdollista mielikuvitusleikkejä. Oppimisen ja kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta on huolestuttavaa, että mielikuvitusleikki varhaiskasvatuksessa vaikuttaa vähentyneen. Lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta leikki on erityisen tärkeää ja itsessäänkin arvokasta. Ei siis ole ollenkaan vähäpätöinen asia, että leikki on vähentynyt. Mielikuvitusleikki on Vygotskyn tapaan 'aitoa' leikkiä. Mielikuvitusleikeissä lapset rikkovat ja järjestävät kokemuksensa uudelleen ja luovat uusia leikkidodellisuuksia. (Luostarinen & Björkman, 2020, s. 5.)

Varhaiskasvatuksessa ponnistellaan leikin, pedagogiikan ja leikkipedagogiikan ristiriitaisuuden kanssa. Leikkikäsitystä ei ole avattu selkeästi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Leikki tunnustetaan lasten oppimiselle asianmukaiseksi oppimisen tavaksi sekä merkitykselliseksi ja iloa tuottavaksi asiaksi. Se, että leikki on itseisarvo lapselle, mutta pedagoginen työväline kasvattajille, aiheuttaa eturistiriidan. Leikkiä pidetään lapselle ominaisena tapana olla, kokea, oppia ja elää. Leikkipedagogiikalla ei olisi merkitystä, jos näin olisi. Huolimatta siitä, että leikkikeskeisyys on tärkeä toimintatapa varhaiskasvatuksessa, ei leikille ole asetettu pedagogisia tavoitteita. (Luostarinen & Björkman, 2020, s. 7.)

Mielikuvitusleikki on kiistatta tärkeää lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Mielikuvitusleikin voimaa on kuitenkin hankalaa mitata. Mielikuvitusleikin tuomia etuja on vaikeaa jaotella varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen eri alueisiin. Varhaiskasvatuksessa lasten arjessa ei ole enää paljon tilaa mielikuvitusleikille. Samalla on herännyt huoli lasten sosioemotionaalisten ja itsesäätelytaitojen haasteista. Kun mielikuvitusleikkiä on vähän, lapset eivät pääse tutustumaan itseensä, ja se voi johtaa lasten oireiluun. Myötätunnon kehittyminen itseä ja muita

kohtaan tarvitsee mielikuvitusta, mutta varhaiskasvatuksessa sen ilmaisulle ei vaikuta olevan resursseja. Varhaiskasvatuksessa pitkäkestoinen leikki on tänä päivänä harvinaista. Mielikuvitusleikin merkityksellisyys lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä on jäänyt niukalle huomiolle. Vaikka mielikuvitusleikin hyötyjä oppimiselle on hankalaa mitata, ei sen merkitystä lasten oppimiselle ja kehitykselle voi kiistää. Mielikuvitusleikki tulisikin ehdottomasti mahdollistaa osaksi varhaiskasvatuksen arkea. (Luostarinen & Björkman, 2020, s. 13.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE, TAUSTA JA YHTEISTYÖKUMPPANI

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Kehittämispainotteisen opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää Pirkanmaalla sijaitsevan yksityisen päiväkodin leikkiympäristöjä niin, että ne innostavat lapsia pitkäkestoisempiin leikkeihin. Leikkiympäristöjen kehittämisen tavoitteena oli tukea ja lisätä lasten pitkäkestoista leikkiä sekä tuoda esiin leikin tärkeyttä osana lasten elämää ja kehitystä.

5.2 Opinnäytetyön lähtökohtia

Olemme huomanneet työssämme varhaiskasvatuksessa lasten leikin vähentyneen ja erityisesti pitkäkestoisien, etenevän leikin tukemisen jääneen muiden varhaiskasvatuksessa toteutettavien toimien jalkoihin. Usein suuremmassa arvossa pidetään erilaisia toimintatuokioita ja ulkoilua, kuin leikkiä. Aloimme miettimään syitä, joista tämä mahdollisesti voisi johtua. Ovatko syynä vanhempien ajatukset ja toiveet päivän kulusta ja lapsille tarjotuista aktiviteeteista vai mahdollisesti kasvattajien kokema tärkeysjärjestys. Myös digitaalisten laitteiden vaikutuksia leikkiin ja leikissä kiinnittymiseen pohdimme. Digitaalisten laitteiden parissa lapsi

viihtyy usein pitkiäkin aikoja, jolloin vanhemmat saavat rauhassa hoitaa kotiaskareitaan. Onko tämä mahdollisesti vaikuttanut niin, että vanhempien on helpompi antaa lasten pelailta ja katsoa ohjelmia kuin tukea heitä leikissä. Lähdimme miettimään, voisimmeko edesauttaa pitkäkestoisen leikin tukemista varhaiskasvatuksessa leikkiympäristön kehittämisen kautta. Kirjallisuutta tutkiessamme huomasimme, että leikistä ja leikin vaikutuksista on vain vähän saatavilla alle 10 vuotta vanhaa kirjallisuutta. Tästäkin voisi päätellä, että leikkiä ei ole viime vuosina pidetty suuressa arvossa.

Opinnäytetyötä ja leikin pitkäkestoisuuden tukemista varhaiskasvatuksessa miettiessämme aloimme pohtimaan, muokkaammeko yhden ryhmätilan leikkitaloja vai valitsimmeko leikkitalaksi mahdollisesti ryhmätiloista erillään olevan tilan, jota tällä hetkellä ei paljoa käytetä. Tämä voisi mahdollisesti toimia koko talon käytössä olevana leikkitalana, jossa voisi yhtä aikaa leikkiä noin yhden kasvattajan lapsimäärää koskevan ryhmän lapset. Päädyimme muokkaamaan ryhmätilassa olevaa huonetta, koska se oli helposti niin lasten kuin kasvattajien saatavilla ja siihen oli mahdollisuus muokata valitsemaamme teemaan sopiva leikkiympäristö.

5.3 Yhteistyökumppanin esittely

Kehittämistyön yhteistyötahona oli yksityinen päiväkotipiiri Pirkanmaalta. Tämä oli looginen valinta, koska toinen meistä opinnäytetyön tekijöistä työskentelee kyseisessä päiväkodissa. Seikkailupedagogiikka on päiväkodin painotusalueena monipuolista ja ohjaa arjessa kasvattajia heittäytymään lasten innostumisiin mukaan. Päiväkodissa retkeillään paljon, mutta tilaa annetaan myös leikille ja tutkimiselle sekä huomioidaan vasun osa-alueiden toteutumien. Retkeilyä on viikoittain erilaisissa seikkailuryhmissä sekä oman ryhmän ja ryhmäparin kanssa. Päiväkodissa on koko talon lapsia koskevia yhteisiä metsäretkiä ikäluokat huomioiden. 4–5-vuotialle lapsille on suunnattu oma ryhmänsä ja 2–3-vuotiaalle lapsille omansa. Päiväkodissa on useammalla kasvattajalla Suomen Ladun Metsämörri-koulutus ja tätä hyödynnetään metsäretkillä. Päiväkodin lähialueelta löytyy monia

retkikohteita, niin metsiä, järviä kuin leikkipuistojakin. Myös kävelyretket rauhallisella ja turvallisella omakotitaloalueella ovat lapsista mieluisia.

Yhteistyöpäiväkoti on kahdeksanryhmäinen päiväkotikoti ja tilaa on noin 140 lapselle. Päiväkodissa toimitaan paljon ryhmäparimallin mukaan, jossa tehdään tiivistä yhteistyötä viereisen ryhmän kanssa. Ryhmäparissa kaikki lapset ja kasvattajat tulevat toisilleen tutuiksi ja näin pystytään turvaamaan lapsille turvallinen ilmapiiri kasvattajien mahdollisten poissaolojen aikana. Ryhmäparityöskentelyssä hyödynnetään leikkialuepedagogiikkaa, jossa tiloja jaetaan eri leikkialueisiin. Kummankin ryhmän lapset valitsevat yhteisestä leikkitaulusta leikin, jota haluavat leikkiä. Näin lapsilla on mahdollisuus saada enemmän mieluisia leikkimahdollisuuksia ja leikkikavereita. Ryhmäparityöskentelyssä voidaan myös huomioida useamman kasvattajan vahvuusalueet, ja hyödyntää näitä pienryhmätyöskentelyssä yli ryhmärajan.

6 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMISEN PROSESSIN KUVAUS

6.1 Kysely tutkimusmenetelmänä

Kyselyn etu tutkimusmenetelmänä perustuu siihen, että kysely mahdollistaa laajan tutkimusaineiston keräämisen suurelta määrältä ihmisiä. Kyselyssä on mahdollista kysyä monia asioita. Kyselytutkimus on nopea ja tehokas tiedonkeruumenetelmä. Kyselytutkimuksen heikkoutena pidetään kyselyiden pinnallisuutta. Lisäksi on vaikea tietää kuinka tosissaan ihmiset vastaavat kyselyihin. Kyselytutkimusta voidaan soveltaa monenlaisten ilmiöiden ja aiheiden tutkimiseen. Tavallimmat tavat kyselytutkimuksen toteuttamiseen ovat postitse lähetettävät kyselylomakkeet ja verkossa täytettävät kyselyt. Kyselytutkimus voidaan toteuttaa myös puhelimitse tai kasvokkain. Kyselytutkimuksen toteuttamiseen ja lomakkeen laatimiseen tarvitaan aiempaa tietoa aiheesta, jotta kyselyn kysymykset voidaan laatia oikeanlaisiksi. (Ojasalo ym., 2015, s. 121–122.)

Sähköisiä kyselyjä voidaan toteuttaa erilaisilla internetsovelluksilla. Erilaisia sovelluksia ovat esimerkiksi Webropol, Digium ja SurvivalMonkey. Sähköiset kyselyt ovat helppokäyttöisiä. Ne ovat yleensä ilmaisia ja ne mahdollistavat kyselylomakkeiden laatimisen, vastausten keräämisen sekä tulosten raportoinnin. Tyypillisesti sähköisiä kyselyjä voi lähettää sähköpostitse tai niitä voi olla yritysten kotisivuilla. Sähköisen kyselyn etuja ovat sen edullisuus, nopeus ja reaaliaikaisuus tutkimusmenetelmänä. (Ojasalo ym., 2015, s. 128.) Päädyimme tekemään kyselyn paperisena, koska uskomme, että kasvattajien on helpompi täyttää se esimerkiksi kahvitauolla tai tiimipalaverin yhteydessä. Kyselyt tehtiin anonymisti, eli henkilörekisteriä emme tarvitse.

6.2 Lasten haastattelu ja havainnointi kehittämisen tukena

Lapsen kokemusmaailmasta saadaan tietoa parhaiten lapselta itseltään. Lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita ja heidän osallisuutensa sekä kuuntelemisensa on tärkeää. Nykyään tiedostetaan laajemmin, että lapset pystyvät ilmaisemaan näkemyksiään iästään riippumatta. Lapsen näkemyksille annetaan usein ääni haastattelujen kautta. Lapsen äänen antamiseen tarvitaan kuitenkin aikuisen apua, ja haastattelijan tulee osata kommunikoida lasten kanssa kehitystaso huomioiden. Kun lapset otetaan tutkimuksen keskiöön, voidaan tehdä tutkimusta lapsista ja lapsuudesta, tutkimusta lasten kanssa tai tutkimusta lapsia varten. Näissä tutkimustavoissa lapsen osallisuuden määrä vaihtelee, mutta jokaisessa lapsi otetaan huomioon. Jokaista tutkimustapaa yhdistää lapsikeskeinen näkökulma. (Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 20–21.)

Lapsen haastatteluun valmistautuminen vaatii suunnittelua. Eettiseltä kannalta täytyy miettiä mitä, miksi, miten ja keneltä kysytään, ja haastattelussa tulee huomioida luottamuksellisuus ja aito kuunteleminen. Lisäksi kysymysten tulee olla helposti ymmärrettäviä. Haastattelun tulee olla lapsiystävällinen kokemus, ja lapset tulee huomioida yksilöllisesti. Haastattelun tarkoitus tulee huomioida, kun mietitään, ketä haastatellaan. Haastateltavien tulee vastata kohderyhmää. Pienet lapset tulevat haastatteluun lähes poikkeuksetta aikuisen välityksellä, kuten huoltajien tai varhaiskasvatuksen ammattilaisten kautta. Lapsia kannattaa myös

motivoida haastatteluun. Heille tulee kertoa, mitä haastattelu koskee ja miten se tulee vaikuttamaan heidän elämäänsä. Kun aihe on lapsesta kiinnostava, hän osallistuu aktiivisemmin. Lapsen ikä huomioiden haastattelu ei saa kuitenkaan kestää kauaa. Lapsille voidaan antaa myös pieni muistaminen haastattelupalkkioksi. Palkkion antamisen tulee tapahtua kuitenkin niin, ettei kukaan tunne oloaan syrjityksi. (Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 53–66.)

Lasten havainnoinnin avulla saadaan tietoa lasten mielenkiinnonkohteista ja vahvuuksista. Havainnointia käytetään esimerkiksi, että saadaan tietoa lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kasvattajalta havainnointi edellyttää harjaantumista. Aikuinen voi nähdä lasten leikin ja yhteisen tekemisen hellyttävänä, sekamelskana ja myös hienona oppimisen mahdollistajana vaihtuvien vuorovaikutustilanteiden myötä. Lasten välisen vuorovaikutuksen ja leikin havainnointi edellyttää kasvattajalta objektiivisuutta sekä kykyä olla olettamatta, mitä tilanteissa tapahtuu. Lasten elämässä tärkeitä asioita ovat leikki ja kavereiden kanssa toimiminen. Lasten havainnointi tapahtuu lapsille tärkeissä ja merkityksellisissä tilanteissa. Kun lapsia havainnoidaan, lasten toimintaa ei ohjata, vaan lapset valitsevat itselleen mielekkään tekemisen itse. Havainnoinnin avulla päästään mukaan lasten leikin maailmaan. Lasten havainnoinnin on tärkeää tapahtua lapsille luonnollisissa ja luontevissa tilanteissa. (Lautamo & Laaksonen, 2018, s. 15.)

Lasta havainnoimalla hänet oppii tuntemaan paremmin ja hänen käytöstään ja syitä sen taustalla oppii ymmärtämään paremmin. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa lapsen kokemuksista, häntä kiinnostavista asioista ja hänen oppimisestaan ja kehityksestään. Havainnointi tuo asioihin mukaan lapsen näkökulman. Havainnointi kuuluu kasvattajan työhön olemalla perustana suunnittelu-, arviointi- ja toteutusprosessille. Varhaiskasvatuksessa käytetään ei-strukturoitua eli vapaa- muotoista havainnointia sekä strukturoitua havainnointia, jolloin havainnointia tehdään valmiiden lomakkeiden tai arviointivälineiden avulla. Kommunikointi lasten kanssa voi olla osa havainnointia. Tällöin lapsilta saadaan tietoa heidän ajatuksistaan, käsityksistään ja tunteistaan. (Koivunen & Lehtinen, 2016, luku Havainnointi.)

6.3 Kehittämistoiminnan eteneminen

Aloitimme opinnäytetyön suunnittelun tammikuussa 2024. Aihe oli meille, kahdelle varhaiskasvatuksen ammattilaiselle, helppo valinta, koska olemme kiinnittäneet huomiota leikin muuttumiseen vuosien aikana. Kirjoitimme opinnäytetyön suunnitelmaa keväällä 2024 ja esitimme suunnitelman seminaarissa toukokuussa 2024. Saatuaamme suunnitelman hyväksytyksi, haimme tutkimuslupaa yhteistyökumppanimme toimintatapojen mukaisesti. Saimmekin tämän nopeasti ja pääsimme suunnittelemaan toteutusta tarkemmin.

Syyskauden 2024 alkaessa elokuussa annoimme yhteistyöpäiväkodin kasvattajille täytettäväksi kyselylomakkeen. (Liite 1). Kysely toteutettiin työyhteisön kahvipöytään laitettavalla paperikyselyllä, johon annettiin kaksi viikkoa vastausaikaa. Kyselyn aikana henkilökuntaa oli paljon poissa ja annoimme myös sijaisille mahdollisuuden vastata kyselyyn. Kyselylomakkeessa ei kysytty vastaajan nimeä ja lomake palautettiin kirjekuoreen taukotilassa. Vastauksia kyselyyn saimme 16 kasvattajien kokonaismäärän ollessa 21. Kyselyn vastausprosentti oli 72 %, mitä pidimme hyvänä. Kyselylomakkeessa oli 4 monivalintakysymystä ja yksi avoin kysymys. Monivalintakysymyksillä kysyimme kasvattajien mielipidettä leikin tärkeydestä, yhtäjaksoisen keskeytymättömän leikin päivittäistä määrää, tuetun leikin määrää sekä kasvattajien mielipidettä leikkiajan riittävydestä. Viimeisellä kysymyksellä kartoitimme kasvattajien näkemyksiä pitkäkestoisen leikin tukemisesta. Syyskuun alussa analysoimme kyselyiden tulokset. Kyselyn tulosten perusteella lähdimme tarkemmin pohtimaan kehitettävää tilaa sekä opinnäytetyön etenemistä.

Kyselyn perusteella leikkiä pidetään tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Suurin osa vastaajista kertoi keskeytymättömälle leikille olevan aikaa 0,5–1 tuntia päivässä. Tuetun leikin määrä vaihteli, suurimmassa osassa vastauksia tuettua leikkiä kerrottiin olevan päivittäin. Enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että leikille ei ole riittävästi aikaa varhaiskasvatuksessa, koska muu toiminta vie liikaa aikaa leikiltä.

Kaavio 1.

Kaavio 2

Kaavio 3

Kaavio 4

Kaikki vastaajat vastasivat viimeiseen kysymykseen, joka oli avoin kysymys: Mitkä tekijät mielestäsi voivat vaikuttaa pitkäkestoisen leikin toteutumiseen? Osa vastaajista kertoi, mitkä tekijät estävät pitkäkestoisen leikin toteutumista, ja osassa vastauksista kerrottiin, miten pitkäkestoista leikkiä voitaisiin tukea. Pitkäkestoista leikkiä estävinä asioina pidettiin pienryhmätoimintaa, liian strukturoitua

päiväjärjestystä, retkiä ja muita tapahtumia, rajallisia tiloja, jotka eivät mahdollista leikkirauhan syntymistä, siirtymiin kuluvaan aikaan, kiirettä sekä henkilökunnan paperitöitä ja palaveriteita. Useammassa vastauksessa nousivat esille arjen kiire ja rakenteet sekä henkilökunnan palaverit ja paperityöt. Pitkäkestoista leikkiä mahdollistavina tekijöinä pidettiin lasten mielenkiinnon kohteiden huomioimista, tilojen muokkaamista niin, että leikit voivat jatkua myöhemmin, kasvattajien ajatusmaailmaa, kiireetöntä arkea, lasten oman valinnan mahdollisuutta, tekemällä leikille tilaa päivärytmiin, aikuisen ohjausta, tukea ja läsnäoloa sekä leikkipäivän pitämistä. Erityisesti tärkeänä pidettiin lasten mielenkiinnon kohteiden huomioimista lelujen valinnassa ja leikkiympäristöjen rakentamisessa, aikuisen asennetta ja läsnäoloa sekä kiireettömyyttä. Vastauksissa annettiin myös konkreettisia kehitysideoita. Näitä olivat palaveriteiden vähentäminen, aamupäivän ulkoilun lyhentäminen ja joustavuuden tuominen päivärytmiin.

Huomioimme kasvattajien vastauksissa pitkäkestoista leikkiä tukevat asiat leikkiympäristön kehittämisessä. Leikkiympäristön kehittämisessä otettiin huomioon lasten mielenkiinnon kohteet ja leikkiympäristö rakennettiin omaan tilaansa, jossa leikkiä voi tarvittaessa jatkaa myöhemmin.

Elokuun aikana toteutimme myös lasten haastattelut ja havainnoimme yhden ryhmäparin lasten leikkejä ja muuta toimintaa selvittääksemme lasten mielenkiinnon kohteita ja toiveita leikkiympäristöjen suhteen. Kysyimme lapsilta kahdenkeskisissä keskusteluhetkissä perustoimintojen, kuten pukemisten, wc-käyntien ja muiden rauhallisten tilanteiden, yhteydessä, minkälaisista leikeistä he pitävät ja mitkä asiat heitä kiinnostavat. Olimme suunnitelleet etukäteen, mitä kysymyksiä lapsille esitämme (Liite 2.). Jutteluhetkillä haastattelimme noin kymmentä tällöin varhaiskasvatuksessa ollutta lasta. Haastatellut lapset olivat iältään 3–5 –vuotiaita ja haastateltujen joukossa oli sekä tyttöjä että poikia. Lapsilta kysyttiin, mitä leikkejä he leikkivät mieluiten kotona ja mitä haluaisivat leikkiä päiväkotipäivän aikana. Haastattelut sujuivat hyvin, emmekä tarvinneet apuna kuvattukia tai muita keinoja. Lapset kertoivat mielellään omista lempileikeistään niin kotona kuin varhaiskasvatuksessa. Lasten lempileikkejä olivat autoleikit, eläinleikit sekä lääkärileikki. Lapsilta, jotka kertoivat lempileikeikseen eläinleikit sekä lääkärileikin, kysyttiin myös, voisiko leikkejä yhdistää niin, että sairastuneita eläimiä hoidettaisiin

lääkärileikissä. Leikkien lisäksi pehmoeläimet kulkivat mukana lasten päivittäisissä toimissa ja olivat tärkeitä turvaleluja myös silloin, kun lapset tunsivat päivän aikana ikävää tai menivät päivälevolle.

Lasten toiveiden mukaisesti aloimme suunnittelemaan leikkiympäristöä ja toteutimme tämän syyskuussa 2024. Syksyn aikana elokuusta lokakuuhun 2024 täydensimme opinnäytetyön suunnitelman tietoperustaa käsikirjoitukseksi. Marraskuussa 2024 esitämme käsikirjoituksen seminaarissa ja ilmoittaudumme tämän jälkeen julkaisuvaiheeseen. Opinnäytetyön raportointi ja julkistaminen tapahtuu alkuvuodesta 2025.

6.4 Oppimisympäristön kehittäminen

Leikkiympäristöjen kehittämisessä otimme huomioon lasten osallisuuden. Lähdimme suunnittelemaan ja rakentamaan leikkiympäristöä lasten toiveet ja mielenkiinnon kohteet huomioiden. Leikkitalan aiheeksi valikoimme pehmoeläinklinikan, koska autoleikki oli jo viereisessä tilassa rakentuneena ja pehmoeläinklinikassa yhdistyivät niin pehmoeläimet, eläinleikki kuin lääkäroleikkikin. Huomioimme myös lasten iän ja kehityksen niin, että leikkitalassa on mahdollista monen ikäisen lapsen leikkiä aikuisen ohjauksella. Isommat ja taitavimmat lapset pystyvät leikkimään itsenäisemmin, eivätkä aina tarvitse aikuisen tukea.

Ennen tilan muokkaamista kartoitimme mitä tarvikkeita leikissä tarvitaan ja mitä varhaiskasvatyüksiköstä jo löytyi. Kysyimme kahdesta läheisestä pieneläinklinikasta lahjoituksena käytöstä poistettavaa eläinlääkärissä tarvittavaa välineistöä sekä hoitotarvikkeita. Lahjoituksia saimmekin runsaasti. Sen lisäksi kävimme ostamassa hyllykön tarvikkeille sekä eläinten toipumiselle sopivan lelukorin. Muut tarvittavat esineet löytyivät valmiiksi varhaiskasvatyüksiköstä.

Varsinaisen tilan muokkaamiseen aikaa kului yksi päivä. Tilaa muokkasimme viikonlopun aikana niin, että olimme varhaiskasvatyüksikössä kaksin. Näin saimme hyödyntää ympäröivää tilaa hyvin huonekalujen ja leikkivälineiden väliaikaisessa säilytyksessä ja kokoamisessa. Pystyimme näin myös keskittymään

muokkaamiseen täysipainoisesti ilman keskeytyksiä. Aloitimme tyhjentämällä huoneen siellä olevista leluista ja tämän jälkeen pääsimme sisustamaan pehmoeläinklinikkaa. Klinikkaan laitoimme pöydän hoitotoimenpiteiden tekemistä varten, leikkikeittiöstä muokkasimme pöydän tarvikkeille sekä leikkikeittiön uudesta teimme röntgenlaitteen. Huoneeseen tuli myös vastaanottotiski sekä erillinen odotustila lääkäriin meneville eläimille. Tilaan laitoimme vain eläinklinikkaan sopivia leluja, jotta leikki pysyisi mahdollisimman selkeänä eikä lapsille tulisi houkutusta sekoittaa eri leikkejä keskenään. Kuvia valmiista leikkiympäristöstä on raportin liitteenä. (Liite 4.) Tila voidaan tarvittaessa hyödyntää myös muissa leikeissä ja sitä onkin käytetty barbileikeissä ja rakenteluleikeissä.

6.5 Arviointi

Leikkiympäristön valmistuttua havainnoimme kehittämisen vaikutuksia lasten leikkiin seuraamalla lasten leikkejä uudessa ympäristössä. Kyselimme lapsilta heidän mielipiteitään leikkiympäristöstä. Keskustelimme myös kasvattajien kanssa heidän havainnoistaan ja kokemuksistaan leikkiympäristön kehittämisen vaikutuksesta lasten leikkiin. Hyödynsimme havaintoja ja käytyjä keskusteluja kehittämistyön arvioinnissa. Kasvattajat olivat innostuneita ja kertoivat siitä, kuinka uppoutuneita ja keskittyneitä lapset olivat leikissä. Pehmoeläinklinikka oli myös toivottu leikki lasten parissa. Havaintojemme mukaan pehmoeläinklinikka oli mielekäs leikkiympäristö. Lasten leikkiin keskittyminen ja leikin pitkäkestoisuus parantivat. Iltapäivisin kuulumisia kerrottaessa lapset usein mainitsivat leikin ja olivat tästä myös kotona paljon puhuneet. Kiitosta saivat erityisesti aidot hoitovälineet, joita leikissä voitiin käyttää. ”Paljon hienempi kuin oikea eläinsairaala”, kertoi eräs 5-vuotias lapsi.

7 EETTISYYTEEN JA LUOTETTAVUUTEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöprosessia ohjaavat eettiset suositukset ja hyvä tieteellinen käytäntö. Suositukset ovat lainsäädäntöön sekä kansallisiin ja kansainvälisiin tutkimuseettisiin linjauksiin ja periaatteisiin perustuvia. Eettisten suositusten tarkoituksena on tieteellisen käytännön edistäminen, opinnäytetyön laadun nostaminen, epärehellisuuden ennaltaehkäisy sekä eri ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöprosessien yhtenäistäminen. Opinnäytetyön yhteistyötahon kanssa tehdään opinnäytetyösopimus ennen opinnäytetyön aloittamista. Sopimuksessa sovitaan muun muassa opinnäytetyön aiheesta ja aikataulusta, vastuusta ja vastuunrajoituksista, luottamuksellisen aineiston syntymisestä sekä opinnäytetyön tulosten omistus- ja käyttöoikeudesta. Opinnäytetyön prosessin tavoitteena on opiskelijan asiantuntijuuden, ammatillisen kehittymisen ja työelämätaitojen kehittyminen. Opiskelijalla on oikeus ohjaavan opettajan tukeen opinnäytetyön prosessin aikana. Opinnäytetyön prosessin aikana tulee kiinnittää erityistä huomiota henkilötietojen käsittelyyn ja tietosuojan toteutumiseen. (Arene, 2020, s. 3–4, s. 6–7.)

Haimme tutkimusluvan yhteistyöpäiväkodilta opinnäytetyötä varten toukokuussa 2024 sen jälkeen, kun opinnäytetyön suunnitelma oli hyväksytty. Lupa haettiin päiväkotiketjun omalla tutkimuslupahakemuksella. Saimme tutkimusluvan kesäkuussa 2024. Eettisestä näkökulmasta opinnäytetyössä tulee huomioida haastatteluun vastaajien anonymiteetin säilyminen sekä lasten haastatteluihin liittyvät kysymykset. Luotettavuuteen vaikuttaa kyselylomakkeen kysymysten laadinta. Kysymykset laaditaan niin, että niihin on helppo vastata eivätkä ne ole monitulkintaisia. Luotettavuuteen vaikuttaa kuinka moni kyselyyn vastaa. Kyselyt kasvattajille suoritettiin anonymisti. Kyselyyn vastasi 16 kasvattajaa 21 kasvattajan joukosta, eli vastausprosentti oli 72 %. Vastausprosentti oli niin hyvä, että kyselyn tuloksia voi pitää luotettavina.

Ympäristön havainnointia tapahtuu koko ajan, mutta säännöllistä ja suunnitelmallista havainnointia saatetaan tehdä vähän huolimatta siitä, että havainnoinnin tiedetään olevan tärkeää. Syitä havainnoinnin vähäisyyteen ovat esimerkiksi kiire,

suuret ryhmäkoot ja tietämättömyys havainnoinnin ja dokumentoinnin apuvälineistä. Havainnoinnin haasteena voi joskus olla, että kasvattajien omat ennakkoletukset ja uskomukset tulkitaan havainnoiksi. Onnistuneen havainnoinnin edellytyksenä on havainnoijan objektiivinen suhtautuminen havainnoitavaan. Havainnot tulee tehdä ilman ennakkoasenteita ja uskomuksia, koska ne voivat vaikuttaa havainnoinnin tuloksiin, tulkintaan ja arviointiin. (Koivunen & Lehtinen, 2016, luku Havainnointi.) Lasten havainnointi tehtiin lasten leikkejä seuraamalla, niin että lapset saivat itse valita mitä leikkivät, eivätkä kasvattajat antaneet lapsille valmiiksi määriteltyjä leikkejä. Lasten saadessa itse valita leikit, toteutui objektiivinen havainnointi ja lasten todelliset mielenkiinnon kohteet tulivat huomioiduksi.

8 POHDINTA

Toteutimme opinnäytetyön yhteistyössä pirkanmaalaisen varhaiskasvatusyksikön kanssa. Päädyimme tekemään opinnäytetyön leikistä ja leikin tukemisesta, koska olemme huomanneet lasten leikkien muuttuneen lyhytkestoisemmiksi ja enemmän fyysisiksi viime vuosien kuluessa. Kokemustemme mukaan varhaiskasvatuksessa ei ole enää paljon aikaa leikille, ja usein kuullaan puhuttavan, että olemme vain leikkineet. Leikin merkitys lapselle on tärkeä ja tätä pitää kunnioittaa. Leikille pitää antaa aikaa ja mahdollisuuksia. Leikkiympäristöjä rikastuttamalla ja tuomalla niihin oikeita välineitä lapsi pääsee uppoutumaan leikin maailmaan ja vain mielikuvitus on tällöin rajana.

Lapsen oikeus leikkiin määritellään lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa leikki tunnustetaan tärkeäksi lapsen kehitykselle ja oppimiselle. Siitä huolimatta leikki tuntuu usein jäävän pieniksi hetkiksi varhaiskasvatuksen arjessa. Leikille annetaan aika, jonka jälkeen leikki pitää siivota pois ja siirtyä seuraavaan toimintaan. Tämä ei tue pitkäkestoisen leikin syntymistä.

Lukuisten vanhempien kanssa käytyjen keskustelujen perusteella olemme tulleet siihen tulokseen, että vanhemmat arvostavat leikkiä enemmän erilaisia toimintatuokioita ja kynätehtäviä. Jäimmekin pohtimaan, kuinka suuri osa varhaiskasvatuksen ohjatus toiminnasta tehdään loppujen lopuksi vanhempien takia. "Ettei me vaan leikittäisi, vaan tehtäisiin oikeasti tärkeitä asioita." Lapsille leikkimisen tärkeydestä ei ole tarvinnut puhua. Jos ryhmän lapsilta kysytään mitä he haluavat tehdä on vastaus yksimielinen: leikkiä!

Leikin tukeminen vaatii myös kasvattajilta paljon. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määriteltä, mitä oppimisen osa-alueita varhaiskasvatuksessa tulee huomioida. Tämä ohjaa usein kasvattajia toimintakeskeisyyteen. Aikaa leikkiin ei aina tahdo löytyä päivistä. Varhaiskasvatuksessa on perinteisesti aamu-päivisin toimintatuokioita, joissa keskitytään eri osa-alueiden toteutumiseen, vaikka kokopäiväpedagogiikan avulla päivän kulkua voisi järjestää muutenkin. Itse leikissä tulevat myös huomioitua monet oppimisen osa-alueet. Pitkäkestoisien leikin mahdollistaminen vaatii kasvattajilta sitoutumista ja joustavuutta.

Kasvattajille tehdyn kyselyn vastaukset osoittivat, että kasvattajat pitävät leikkiä tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, ettei leikille ole varhaiskasvatuksessa tarpeeksi aikaa, koska muu toiminta vie liian suuren osan ajasta. Vastauksia analysoitaessa nousi esiin muutamia mielenkiintoisia kohtia. Verrattaessa vastauksia päivittäisestä keskeytymättömästä leikkiajasta kysymykseen onko leikille riittävästi aikaa varhaiskasvatuksessa voi päätellä, että kasvattajilla on erilaisia ajatuksia riittävän leikkiajan määrästä. Tuetun leikin määrä verrattuna päivittäiseen leikkiaikaan nosti esiin, etteivät leikkiaika ja tuetun leikin määrä ole riippuvaisia toisistaan. Ryhmässä, jossa leikkiä on paljon, on tuettua leikkiä harvemmin, kun taas ryhmässä, jossa päivittäinen leikkiaika on lyhyempi, on tuettua leikkiä paljon. Mietimme mikä tähän voi olla syynä, ja yhtenä ajatuksena tuli mieleemme ryhmän lasten iän vaikutus tuetun leikin määrään. Koska kyselyssä ei kysytty kasvattajalta minkäikäisten ryhmässä hän työskentelee, ei tähän nyt saatu vastausta. Vastaajien anonymiteetin säilymisen kannalta oli tärkeää, ettei lapsiryhmän ikää kysytty. Jos ikä olisi kysytty, olisi voinut olla helppo päätellä kuka vastaaja on.

Pehmoeläinklinikassamme on oikeita, eläinklinikoilta saatuja tarvikkeita, jotka ovat olleet lasten mielestä erittäin mielenkiintoisia ja mieluisia. Muokkaamamme leikkiympäristö on ollut suosittu erityisesti noin 4–5-vuotiaiden keskuudessa, jolloin lapset luontaisesti leikkivät roolileikkejä. Havaintojemme mukaan lapset ovat usein yhdessä sopineet leikin kulusta mitä eläintä hoidetaan ensin ja kuka toimii lääkärinä. Tällaisissa leikeissä yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot vahvistuvat. Huomasimme myös, että kun leikkitila oli määritelty tiettyyn leikkiin eikä tilasta löytynyt useita erilaisia leikkivälineitä, lasten mielenkiinto yhtä leikkiä kohtaan pysyi kauemmin yllä ja näin pitkäkestoisuus ja keskittyminen lisääntyi.

Opinnäytetyön tekeminen sujui hyvin ja erityisesti toteutus ja tilan muokkaus olivat mieluisia. Vaikeuksia kohtasimme lähinnä kirjoittamisessa ja riittävän uusien lähteiden löytämisessä. Tutkimustietoa leikistä löytyi paljon, mutta suurin osa oli yli kymmenen vuotta vanhaa. Digitaalisten välineiden vaikutuksesta leikkiin löytyi myös huonosti tutkittua tietoa. Leikin historiasta oli myös vaikea löytää tietoa. Vaikka leikin historia ei varsinaisesti ollut opinnäytetyömme kehittämistehtävään kuuluvaa, halusimme kuitenkin tuoda esiin sen, kuinka leikki on ollut tärkeä osa lapsuutta jo vuosisatojen ajan. Käsitys leikistä on muuttunut eri aikakausien aikana, tähän on vaikuttanut niin tehdyt tutkimukset kuin vaihtelevat maailmantilanteetkin. Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen, mutta huomasimme käsikirjoitusvaiheessa, että kyselylomakkeemme olisi tukenut ehkä paremmin tutkimuspainotteista opinnäytetyötä. Kyselylomakkeen kysymykset eivät koskeneet leikkiympäristöjä, joten kysely ei antanut kovin paljon tietoa varsinaiseen kehittämistoimintaan. Viimeisen kysymyksen vastauksista saimme kuitenkin mielipiteitä siihen, miten pitkäkestoista leikkiä voi tukea varhaiskasvatuksesta ja otimme esiin tulleet asiat huomioon leikkiympäristön kehittämisessä. Kyselyiden vastaukset kertoivat myös paljon tietoa varhaiskasvatuksessa tapahtuvasta leikistä ja siitä, mitä kasvattajat tästä ajattelevat. Vastaukset olivat mielenkiintoisia ja mielestämme tärkeitä, kun puhutaan leikin pitkäkestoisuudesta.

Meillä oli paljon tietoa leikistä jo ennen opinnäytetyön tekemistä. Tekemisen aikana tieto syventyi. Opinnäytetyön suunnitelmasta käsikirjoitukseen ja kehittämistyöhön edetessämme oli mielenkiintoista huomata, miten tieto täydentyi ja pystyimme sisäistämään erilaisia teorioita ja näkökulmia

tarkemmin. Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävä leikin tukijana on merkityksellinen. Varhaiskasvatuksen sosionomilla on runsaasti tietoa pedagogiikasta sekä lasten osallisuudesta, leikin tukemisessa on hyötyä kummastakin. Osaamme sosionomin koulutuksemme myötä ottaa entistä paremmin huomioon monista eri taustoista tulevia lapsia sekä huomioida myös heidän perheensä kulttuuritausta leikin inklusiivisessa tukemisessa.

Jatkotutkimusta olisi mielenkiintoista tehdä leikin vaikutuksesta lapsen itsetuntemukseen ja itsesäätelyyn. Digilaitteiden vaikutuksesta leikin vähenemiseen löytyi yllättävän vähän tietoa. Tätä olisi myös mielenkiintoista tutkia lisää. Asia, jota myös pohdimme, olivat vanhempien toiveet varhaiskasvatuksen toiminnalle sekä niiden merkitys toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

LÄHTEET

- Andersen, M. (2023). Appreciations for A Pedagogy of Play. Teoksessa B. Mardell, J. Ryan, M. Krechevsky, M. Baker, S. Schulz, & Y. L. Constant. *A Pedagogy of Play, Supporting playful learning in classrooms and schools*. Project Zero.
- Arene. (2020). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry.
<https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTI-KORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTI-SET%20SUOSITUKSET%202020.pdf? t=1578480382>
- Brotherus, A. & Kangas, J. (2018). Leikkiympäristön haasteet ja rajoitukset lapsen osallisuudelle. Teoksessa J. Kangas, J. Vlasov, E. Fonsén, & J. Heikka, *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2, Suunnittelu, toteutus ja kehittäminen* (s. 20–34). Suomen Varhaiskasvatus ry
- Hakkarainen, P. & Brédikyté, M. (2013). *Kehittävän leikkipedagogiikan perusteet*. Kogni Oy
- Helenius, A., & Lummelahti, L. (2013). *Leikin käsikirja*. PS-kustannus
- Helin, E., Kola-Torvinen, P., & Tarkka, K. (2018). Osallisuus ja osallistumien varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Teoksessa J. Kangas, J. Vlasov, E. Fonsén, & J. Heikka (toim.), *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2, Suunnittelu, toteutus ja kehittäminen* (s. 11–19). Suomen Varhaiskasvatus ry.
- Huberman, A. (10.6.2024). Dr. Jonathan Haidt: How Smartphones & Social Media Impact Mental Health and Realistic Solutions. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=csubiPlvFWk>
- Huotilainen, M. (2021). Miten lasten ja nuorten älylaitteiden käyttöä pitäisi lähestyä? [Pääkirjoitus]. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 2021;137(3):225–6. <https://www.duodecimlehti.fi/duo16049>
- Hännikäinen, M. & Rasku-Puttonen, H. (2001). Piaget'n ja Vygotskin merkitys varhaiskasvatuksessa. Teoksessa K. Karila, J. Kinos & J. Virtanen

- (toim.) *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia* (s. 158–183). PS-kustannus
- Jantunen, T., Suutarla, S., & Heino, N. (2019). *Leikin taikaa. Miksi leikki on niin tärkeää?* Into Kustannus
- Järvinen, K., & Mikkola, P. (2015). *Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuden ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa*. Pedatieto
- Kallinen, K., & Pirskanen, H. (2022). *Lapsen ja nuoren tutkimushaastattelu*. Gaudeamus
- Kamenetz, A. (2018). *Sopiva ruutuaika. Löydä tasapaino digitaalisen ja todellisen elämän välillä*. Viisas elämä
- Kataja, E. (2018). Onko kaikilla vauvoilla keltaiset haalarit? – arjen tarinoita osallisuuden toimintakulttuurista. Teoksessa Teoksessa J. Kangas, J. Vlasov, E. Fonsén, & J. Heikka (toim.), *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 2, Suunnittelu, toteutus ja kehittäminen* (s. 46–62). Suomen varhaiskasvatus ry.
- Koivula, M. (2024). 'Voit sä tulla leikkii mun kaa? Sosiaaliset suhteet ja tunteet lasten leikissä. Teoksessa T. Kyrönlampi, & M. Koivula (toim.), *Leikin lumoa. Käsikirja varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen* (s. 74–88). Santalahti.
- Koivunen, P.-L., & Lehtinen, T. (2016). *Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille*. PS-kustannus.
- L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki. 13.7.2018/540. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidm46651394978480>
- L 731/1999. Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6>
- Laaksonen, V. (2022). *Kaveritaidot varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Lautamo, T., & Laaksonen, V. (2018). Ralla. Leikki- ja kaveritaitojen havainnointimenetelmät. Ralla Oy
- Luostarinen, S., & Björkman, M. (2020). 'Ei nykylapset osaa enää leikkiä' Vygotskylainen perspektiivi mielikuvitusleikin pedagogiikkaan. Teoksessa J. Kangas, & S. Sintonen, *Leikki vakan alla. Esseitä leikistä moninaisena ilmiönä* (s. 5–14). (Opettajankoulutuslaitoksen muut julkaisut). Helsingin yliopisto.

- <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/099e0aeb-1e46-4417-b8f4-34b2353da55c/content>
- Malinen, A., & Tamminen, T., (2022). *Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1990-luvun Suomessa*. Gaudeamus.
- Ojasalo, K., Moilanen, T., & Ritalahti, J. (2015). *Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan*. Sanoma Pro Opetushallitus. (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- Peltola, M. (2024). Kehitys, toimijuus ja aikuisen rooli 3–5-vuotiaiden leikissä. Teoksessa T. Kyrönlampi & M. Koivula, *Leikin lumoa. Käsikirja varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen* (s. 33–50). Santalahti.
- Raittila, R. (2013), Pienryhmätoiminta ja leikkialueet. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa K. Karila, & Lipponen. L (toim.), *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (s. 69–94), Vastapaino
- Roos, P., Nurhonen, L., & Viitanen, E. (2018). Lasten ja aikuisten yhteisellä osallisuuden polulla. Teoksessa J. Kangas, J. Vlasov, E. Fonsén, & J. Heikka (toim.), *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 2, Suunnittelu, toteutus ja kehittäminen* (s. 82–93). Suomen varhaiskasvatus ry.
- Saarinen, A., Lyytinen, P., Ahonen, T., & Lyytinen, H. (2023). Varhaislapsuus. Teoksessa L. Pulkkinen, T. Ahonen, & I. Ruoppila (toim.) *Ihmisen psykologinen kehitys* (s. 34–102). (10. uud. p.). PS-kustannus
- Sainio, T., Pajulahti, R., & Sajaniemi, N. (2020). *Näin tuet lapsen itsesäätelyä. Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus
- Shiakou, M., & Belsky, J. (2013). Exploring parent attitudes toward children's play and learning in Cyprus, *Journal of Research in Childhood Education* 27 (1), [Exploring parent attitudes toward children's play and learning in Cyprus. - Free Online Library \(thefreelibrary.com\)](#)
- Turja, L. (2017). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala, & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 38-55). PS-Kustannus.

- Turja, L., & Vuorisalo, M. (2022). Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen, & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* (luku 2). Vastapaino.
- Weckström, E., & Stenius, T. (2024). Leikisti hauskaa – Leikki lapsen oikeutena sekä lasten ja aikuisten yhteisenä toimintana. Teoksessa T. Kyrönlampi, & M. Koivula (toim.), *Leikin lumoa. Käsikirja varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen* (s. 276–291). Santalahti
- Wiman, A. (2023). *Hyvinvoiva lapsi oppii*. Annele Wiman
- Wu, S. (2023). How similar is Hong Kong's play-based learning pedagogy to Fröbel's Spielpädagogik? *European Early Childhood Education Research Journal*, 31(5), 784-796. <https://www.tandfonline.com/anna diak.fi/doi/full/10.1080/1350293X.2023.2202919>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista. 20.11.1989. Yhdistyneet kansakunnat. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Ylikörkkö, E.-M. (2024). Lapsen osallisuuden äärellä: leikin ja vertaissuhteiden näkökulma. Teoksessa T. Kyrönlampi, & M. Koivula, *Leikin lumoa. Käsikirja varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen* (toim.), (s. 89–106). Santalahti.
- Åkerfelt, T-L., & Laitinen, M. (2016). *Leikki esiopetuksessa. Tukimateriaali*. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/leikki_esiopetuksessa_tukimateriaali_0.pdf

LIITE 1. KYSELYLOMAKE VARHAISKASVATUSYKSIKÖN KASVATTAJILLE

KYSELYLOMAKE VARHAISKASVATUSYKSIKÖN KASVATTAJILLE LASTEN
LEIKISTÄ

Opiskelemme diakonia ammattikorkeakoulussa varhaiskasvatuksen sosio-
nomeiksi. Teemme opinnäytetyötä sisällä tapahtuvasta leikistä ja pitkäkestoisen
leikin tukemisesta. Tämän kyselyn avulla kartoitamme varhaiskasvatusyksikön
leikin nykytilannetta.

Ympyröi kysymysten vaihtoehdoista se, joka vastaa eniten ajatustasi.

1. Kuinka tärkeänä pidät leikkiä?

- 1 en pidä leikkiä tärkeänä
- 2 en pidä leikkiä kovin tärkeänä
- 3 leikki on osa varhaiskasvatusta
- 4 leikki on melko tärkeä osa varhaiskasvatusta
- 5 leikki on todella tärkeä osa varhaiskasvatusta

2. Kuinka paljon lapsilla on aikaa yhtäjaksoiselle, keskeyttämättömälle leikille
päiväkotipäivän aikana?

- 1 0–0,5 h
- 2 0,5–1 h
- 3 1–1,5 h
- 4 1,5–2 h
- 5 yli 2 h

3. Kuinka usein ryhmässänne on ohjattua tai tuettua leikkiä, jossa kasvattaja on mukana leikissä?

- 1 harvemmin
- 2 kerran viikossa
- 3 2–3 kertaa viikossa
- 4 päivittäin

4. Onko leikille mielestäsi tarpeeksi aikaa varhaiskasvatuksessa?

- 1 Ei, muu toiminta vie liikaa aikaa leikiltä
- 2 En osaa sanoa
- 3 Kyllä, lapset ehtivät leikkiä päivän aikana tarpeeksi

5. Mitkä tekijät mielestäsi voivat vaikuttaa pitkäkestoisen leikin toteutumiseen?

SUURI KIITOS VAIVANNÄÖSTÄSI!

LIITE 2. HAASTATTELUKYSYMYKSET LAPSILLE LEIKISTÄ

- Mikä on lempileikkisi kotona?
- Mitä haluaisit leikkiä päiväkodissa?
- Haluatko, että aikuinen on mukana leikissä?

LIITE 3 KUVIA VALMIISTA LEIKKIYMPÄRISTÖSTÄ

